

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Sotsiaalteaduskond

Õiguse instituut

Priit Lantin

**TÄITEMENETLUSE JA PANKROTIMENETLUSE JUHTPÕHIMÕTETE
VÕRDLOS NING SUNDMENETLUSTE ÜHTLUSTAMISE VÕIMALUSED**

Magistritöö

Juhendaja: lektor Enno Oidermaa, PhD

Tallinn 2015

Deklareerin, et käesolev magistritöö,
mis on minu iseseisva töö tulemus,
on esitatud Tallinna Tehnikaülikooli
magistrikraadi taotlemiseks ja selle alusel
ei ole varem taotletud akadeemilist kraadi.

Priit Lantin

“ 05 “ jaanuar 2015

Töö vastab kehtivatele nõuetele

Juhendaja: lektor Enno Oidermaa, PhD

“ 5 “ jaanuar 2015

Kaitsmisele lubatud “ “ 201...

Õiguse instituudi magistritööde kaitsmiskomisjoni esimees

.....

Sisukord

Lühendid	5
Sissejuhatus	6
1. Sundmenetluse üldpõhimõtted	11
1.1. Üldpõhimõtted pankrotimenetluses	14
1.1.1. Võlausaldajate võrdsuse ja kollektiivsuse põhimõte pankrotimenetluses	16
1.1.2. Kulude efektiivsuse põhimõte pankrotimenetluses	18
1.1.3. Võlgniku kaitse ja ärakuulamise põhimõte pankrotimenetluses	21
1.2. Üldpõhimõtted täitemenetluses	22
1.2.1. Formaliseerituse printsiip täitemenetluses	22
1.2.2. Täitemenetluse eesmärk, sissenõudja nõude võimalikult kiire rahuldamine	26
1.2.3. Maksuhalduri täitetoimingud, võimude lahususe printsiip	27
2. Täitemenetluse ja pankrotimenetluse ühised jooned ja erisused	30
2.1. Formaliseerituse printsiip versus võlgniku õiguste kaitse	30
2.2. Kollektiivsuse põhimõtte välistamine täitemenetluses	32
2.3. Võlausaldajate võrdsuse põhimõte versus sissenõudja nõude võimalikult kiire rahuldamine	34
2.4. Vara müügiviisid sundmenetluses	37
2.5. Menetluskulud täitemenetluses ja pankrotimenetluses	40

3. Sundmenetluste ühtlustamise võimalused ja vajadus	42
3.1. Pankrotimenetluse ja täitemenetluse ühtlustamine sundmenetluseks	46
3.2. Astmeline sundmenetlus	48
3.3. Võlausaldajate ja võlgnike õiguste kaitse astmelises sundmenetluses ning kehtivas õiguses	54
3.4. Menetluskulude kasutamise efektiivsus	59
Kokkuvõte	62
Comparison of the guiding principles of enforcement procedures and bankruptcy procedures and the options for compulsory procedures	67
Summary	67
Kasutatud allikad	73
Kasutatud kirjanduse loetelu	73
Kasutatud õigusaktide loetelu	76
Kasutatud kohtupraktika loetelu	77
Muud allikad	78

Lühendid

PS - Eesti Vabariigi põhiseadus

AÕS - Asjaõigusseadus

VÕS - Võlaõigusseadus

KarS - Karistusseadustik

TsÜS - Tsiviilseadustiku üldosa seadus

TMS - Täitemenetluse seadustik

KTS - Kohtutäituri seadus

KS - Kohtute seadus

MKS - Maksukorralduse seadus

PankrS - Pankrotiseadus

TsMS - Tsiviilkohtumenetluse seadustik

RKTKm - Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus

RKTKo - Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus

RKÜKm - Riigikohtu üldkolleegiumi määrus

UNCITRAL - United Nations Commission on International Trade Law

IMF - International Monetary Fund

Sissejuhatus

Rõhuv osa tänapäevases eraõiguses kasutatavatest põhimõtetest ehk printsiipidest pärinevad Rooma õigusest. E. Ilus on käsitlenud obligatsiooni mittetäitmise tagajärgi. Obligatsiooni täitmine e. solutio on loomulik obligatsiooni lõppemise viis, sest leping sõlmitaksegi selleks, et teda täidetaks. Obligatsiooni täitmine tähendas, et deebitor sooritab need teod, mille tegemiseks oli kohustatud¹.

Rooma tsiviilprotsessi iseloomustab asjaolu, et riiklikud organid ei täitnud kohtuotsust. Kohus andis hagejale õiguse otsuse täitmiseks. Vanimal ajal oli selleks vahendiks kostja oma võimu alla võtmine ehk manus iniectio samsa, samas formulaarprotsessis tuli hagejal esitada uus hagi otsuse täitmise kohta ehk actio iudicati².

Kui võlgnik anti hageja käsutusse, võis hageja müüa võlgniku trans Tiberim, ehk väljapoole Rooma riiki, või jätta enda juurde seniks, kuni keegi võlgniku välja ostab, või tasub ise võla tööga. 326 a. eKr kehtestatud Lex Poetelia keelas võlgniku müümise ja tapmise. Alles II sajandist eKr hakati pöörama kohtuotsust võlgniku varale. Algul anti võlgniku vara hageja käsutusse ning teatava aja möödumisel müüdi kogu võlgniku vara, kuigi väärtus ületas võlasumma. Isikulisest vastutusest võis vabaneda, kui võlgnik jättis kogu oma vara hagejale ehk kreditorile³.

Seega õiguslik põhimõte, et võlgade sissenõudmine toimub võlgniku vara müügi teel, pärineb II sajandi eKr aegsest Rooma riigist.

Tänapäeva Euroopa õigusruumis tuntakse kahte üldlevinud viisi võlgade sissenõudmiseks, tsiviiltäitemenetlus ja maksejõuetusmenetlus, vastavalt täitemenetluse ja pankrotimenetluse näol.

Täitemenetlus on sisult formaalne menetlus, mille eesmärgiks on sissenõudja nõude võimalikult kiire rahuldamine. Pankrotimenetluse eesmärgid sätestab pankrotiseaduse⁴ (PankrS) § 2, pankrotimenetluse kaudu rahuldatakse võlausaldajate nõuded võlgniku vara arvel, seaduses ettenähtud korras, võlgniku vara võõrandamise või ettevõtte tervendamise kaudu. Füüsilisest isikust võlgnikule antakse pankrotimenetluse kaudu võimalus vabaneda oma kohustustest PankrS ettenähtud korras. Pankrotimenetluse käigus selgitatakse välja võlgniku maksejõuetuse põhjused.

¹ Ilus, E. Rooma eraõiguse alused. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool 1960, lk 136.

² Ibid., lk 66.

³ Ibid.

⁴ PankrS. RT I 2003, 17, 95.

Kohtute menetluspraktikast selgub, et paljude pankrotimenetluste algatamise hetkeks on võlgniku vara täitemenetluse käigus müüdnud, enamasti ühe võlausaldaja nõude katteks, võlgnikul ei jätku vara pankrotimenetluse kuludeks ning puudub vara tagasinõudmise võimalus.

Kuna täitemenetlus ei ole avalik menetlus, puudub võlausaldajatel teave võlgniku varale sissenõude pööramise kohta, seega ka võimalus efektiivseks õiguste kehtestamiseks. Täitemenetluses rakendub põhimõte prior tempore, potior iure, kohtutäitur ei pea menetluse käigus selgitama, kas võlgniku vastu on täiendavaid nõudeid, kohtutäitur on seotud vaid täitedokumentide ja täitmisavalduses sisalduva taotlusega.

Eeltoodu erineb olulisest pankrotimenetluse põhimõttest ehk võlausaldajate võrdse kohtlemise printsiibist. PankrS § 1 lg 3 sätestab, võlgnik on maksejõuetu, kui ta ei suuda rahuldada võlausaldaja nõudeid ning see suutmatuse ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. Seega, viidatud isiku suhtes tuleb algatada maksejõuetusmenetlus.

Ometigi vältavad võlgnike vastu suunatud täitemenetlused aastaid, kuigi on ilmne, et tegemist on püsivalt maksjõuetute isikutega. Seega on oluline selgitada, millal on tegemist võlgniku püsiva maksjõuetusega ning millal peaks täitemenetlus maksjõuetuse tõttu lõppema. Kohustuse mittetäitmise põhjustena, saab eristada tahtlikku võla mittetasumist ja maksjõuetust.

Täitemenetlus ja pankrotimenetlus on muutunud konkureerivateks menetlusteks.

Võlgnikult nõutakse menetluskulusid ja täitekuluseid nii täitemenetluses, kui ka pankrotimenetluses. Samas on tegemist osaliselt ühele eesmärgile suunatud menetlustega. Dubleerivad menetlused suurendavad oluliselt kohtute halduskoormust.

PankrS § 168 määratleb, et pankrotimenetluse raugemise korral, füüsilise isiku suhtes, jäävad sissenõutavaks pankrotimenetluses tunnustatud nõuded, mis tähendab, et täitemenetlus jätkub sealt, kus pankrotimenetluse tõttu katkes. On võimalik, et võlgnik või võlausaldaja esitab uue pankrotiavalduse, mille alusel algatatud pankrotimenetlus uuesti raugub, kuna võlgnikul puudub vara ning täitemenetlus algab uuesti. Seega, kui pankrotimenetluse käigus ei alustata võlgadest vabastamise menetlust või ei sõlmita kompromissi, jätkuvad sundmenetlused kuni nõude aegumiseni.

Magistritöö eesmärgiks on võrrelda täitemenetluse ning pankrotimenetluse juhtpõhimõtteid, õigusliku regulatsiooni sarnasusi ja kokkulangevusi ning uurida täitemenetluse ja pankrotimenetluse ühtlustamise võimalusi.

Autorile teadaolevalt ei ole Eesti õiguskirjanduses uuritud pankrotimenetluse ja täitemenetluse ühtlustamise võimalusi ja vajadust.

T.H. Jackson leiab, et menetluslikust seisukohast ongi pankrotimenetluse puhul tegemist täitemenetluse erijuhtumiga – kollektiivse täitemenetlusega⁵. Täitemenetluse ja pankrotimenetluse seoste ebaselgusele on viidanud ka P. Varul, kes märgib, et piisavalt ei ole läbimõeldud asjaõigusseaduse⁶ (AÕS), pankrotimenetluse ning täitemenetluse seosed⁷.

Kuna töö keskmeks on juhtpõhimõtete analüüs ning võrdlus, mis omakorda eeldab teksti ja selle seoste analüüsi, siis on magistritöö kirjutamisel autor kasutanud peamiselt võrdlevat ja analüütilist meetodit.

Allikatena töö koostamisel on kasutatud P. Manavald'i ja A. Alekand'i koostatud doktoritöid⁸, Soome autorite E. Havansi ja R. Koulu töid⁹ seoses pankrotimenetluse põhimõtete uurimisega.

Lisaks on allikatena kasutatud G. McCormack'i, Secured Credit under English and American Law ning Cork'i komitee poolt ehk Sir K.Cork'i juhitud töögrupi poolt koostatud „Insolvency Law and Practise. Review of the Review Committee“ aruannet¹⁰.

Lisaks mitmed teoreetilised seisukohad ajakirjast „Juridica“ sh prof. P. Varul'i ning pankrotihaldur T. Saarma käsitlused¹¹ pankrotimenetluse põhimõtete osas. Oluliseks allikaks on kohtupraktika sh Riigikohtu seisukohad¹². Töös on kasutatud IMF-i ja UNCITRAL-i raamseisukohti¹³ piiriüleste pankrotimenetluste ühtlustamiseks.

Teema on aktuaalne seoses majanduskriisi ning selle järelmitega.

Töö autor püstitab hüpoteesi, et täitemenetlus ja pankrotimenetlus on konkureerivad sundmenetlused, mille läbiviimine erinevate menetlusliikidena kahjustavad võlausaldajate kollektiivseid huvisid, on ebaefektiivsed ning ajakulukad ja tekitavad ebamõistlikke menetluskulusid.

⁵ Jackson, T.H. Avoiding Powers in Bankruptcy. Stanford Law Review: Volume 36, No 3 (Feb., 1984), lk 725.

⁶ AÕS. RT I 1993, 39, 590.

⁷ Varul, P. Maksejõuetusõiguse areng Eestis. Juridica, 2013, nr 4, lk 236.

⁸ Manavald, P. ja Alekand, A. koostatud doktoritööde allikate viited sisalduvad edaspidises töös.

⁹ Havansi, E. ja Koulu, R. tööde allikate viited sisalduvad edaspidises töös.

¹⁰ McCormac, G. ja Sir K.Corki töögrupi tööde allikate viited sisalduvad edaspidises töös.

¹¹ Varul, P. ja Saarma, T. tööde allikate viited sisalduvad edaspidises töös.

¹² Viited Riigikohtu seisukohtadele sisalduvad edaspidises töös.

¹³ Viited IMF-i ja UNCITRAL-i raamseisukohtadele sisalduvad edaspidises töös.

Töö on jaotatud kolme peatükki. Esimeses peatükis analüüsib autor pankrotimenetluse ja täitemenetluse üldpõhimõtteid, millised põhimõtted kohalduvad erinevate menetluste puhul, millised põhimõtted prevaleerivad. Põhitähelepanu suunab töö autor olulisemate põhimõtete sisu selgitamisele.

Magistritöös analüüsitakse pankrotimenetluses kohalduvat võrdse kohtlemise ja kollektiivsuse põhimõtteid, lisaks vaatleb autor kulude efektiivsuse nõudeid ning võlgniku kaitse ja ärakuulamise põhimõtet. Täitemenetluse osas käsitletakse täitemenetluses prevaleerivat formaliseerituse printsiipi, selle põhjendatust ning kohtupraktikas rõhutatud, sissenõudja nõude võimalikult kiiret rahuldamist. Lisaks analüüsitakse lühidalt ka maksuhalduri poolt läbiviidavaid täitetoiminguid. Maksukorralduse seaduse¹⁴ (MKS) kohaselt on sundtäitmise läbiviimise õigus ka maksuhalduril.

Teises peatükis käsitleb autor võrdlevalt täitemenetluse ja pankrotimenetluse põhimõtete sarnasusi ning erisusi, võrreldakse sundmenetluste eesmärke ning põhimõtteid, nende otstarbekust ja vastanduvat kohaldumist. Autor vaatleb võrdlevalt, ka vara müügiviise, millised sarnasused ning erisused esinevad ning millised on vahendid tulemuse saavutamiseks. Kas kollektiivsus, täitemenetluse läbiviimisel on välistatud ning kas võlausaldajate võrdsuse põhimõte, välistab nõude võimalikult kiire rahuldamise. Lisaks käsitletakse võrdlevalt menetluskulude suurust täitemenetluses ja pankrotimenetluses.

Kolmandas peatükis analüüsib autor võimalusi sundmenetluste ühtlustamiseks, kas on võimalik ning otstarbekas kehtestada täite- ja pankrotimenetlus ühe seadustikuna või piisab menetluse läbiviijate ühendamisest. Kas ühtne sundmenetluse seadustik oleks elluviidav põhimõttel, et nii täitetoimingud kui ka maksjõuetusmenetlus viiakse läbi ühe sundmenetluse erinevate osadena ning täitemenetluses ja pankrotimenetluses rakenduvad, tunnustatud õiguspõhimõtted oleksid tagatud.

Ühtne sundmenetlus aitaks tagada võlausaldajate võrdse kohtlemise ning kollektiivsuse printsiibi rakendumise. Kiiruse põhimõtet peeti veel kümnekond aastat tagasi spetsiifiliselt täitemenetluse põhimõtteks, praegu peetakse seda oluliseks ka pankrotimenetluse puhul¹⁵. Seega toimub praktikas teatud lähenemine, sh üldpõhimõtete osas.

Autor vaatleb erineva terminoloogia ühtlustamise võimalusi täitemenetluses ja pankrotimenetluses, nõudjat nimetatakse täitemenetluses sissenõudjaks ning pankrotimenetluses

¹⁴ MKS. RT I 2002, 26, 150.

¹⁵ Koulu, R. Johdatus insolvenssioikeuden perusteisiin. Helsinki: 2004, lk 53.

võlausaldajaks, nõudja eesmärk pankrotimenetluses ei ole erinev eesmärgist täitemenetluses, erineva terminoloogia kasutamine ei ole otstarbekas.

Kui pankrotimenetlust saab ühe isiku suhtes menetleda vaid üks pankrotihaldur, siis on võimalik, et ühe võlgniku suhtes on algatatud kümme täiteasja, mida menetlevad kümme kohtutäiturit ning seda erinevates tööpiirkondades. Tõusetub küsimus menetluskulude sh täitekulude põhjendatuses. Probleemile kohtutäiturite töökorralduses on juhtinud tähelepanu Riigikohtu tsiviilkolleegium¹⁶.

Menetluste ühendamisel laheneks olukord, kus ilmselt maksjõuetute ehk pankrotis olevate isikute suhtes ei menetletaks aastaid kestvad täitemenetlusi.

Lisaks käsitletakse kolmandas peatükis menetluskulude allikaid ja ristsubsideerimise küsimust menetluskulude sissenõudmisel. Kehtiva õiguse kohaselt tuleb menetluskulud tasuda pankrotivara ja täitemenetluses vara müügist saadud, või siis muul viisil sissenõutud rahaliste vahendite arvelt. Kahe erineva, ühele eesmärgile suunatud menetluse ühendamine, annaks olulise kulude kokkuhoiu. Kehtiva süsteemi kohaselt tuleb eeltoimingud sh vara väljaselgitamine, võlgniku teavitamine teha korduvalt, siis menetluste ühtlustamise korral oleks võimalik ainuüksi eeltoiminguid oluliselt lihtsustada. Ettemaks täitemenetluses ning kohtudeposiit pankrotimenetluses on ühed näited korduvatest kuludest, mille tasumise kohustus on võlausaldajatel ning sissenõudjatel.

¹⁶ RKTkm 3-2-1-164-13.

1. Sundmenetluse üldpõhimõtted

Eesti Vabariigi põhiseaduse¹⁷ (PS) § 32 kohaselt on igäühe omand puutumatu ja võrdselt kaitstud. See on üks Eesti riigi ja demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtteid, millest saab erandeid teha vaid üldistes huvides ning õiglase ja kohese hüvitise eest. Igäühe omand on puutumatu ja võrdselt kaitstud. Omandit võib omaniku nõusolekuta võõrandada ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras üldistes huvides õiglase ja kohese hüvituse eest. Igäühel, kelle vara on tema nõusolekuta võõrandatud, on õigus pöörduda kohtusse ning vaidlustada vara võõrandamine, hüvitus või selle suurus. Seega omandipõhiõiguse riiveks annab õigustuse PS § 32 lõike 2 teine lause, mis näeb ette omandiõiguse piiramiseks lihtsa seadusereservatsiooni, kitsendused omandi valdamisele, kasutamisele ja käsutamisele tuleb sätestada seadusega¹⁸.

PS määratletud omandiõiguse piiramine realiseerub PankrS ja täitemenetluse seadustiku (TMS)¹⁹ näol.

Käesolevas magistritöös käsitleb autor sundmenetlustena täitemenetlust ja pankrotimenetlust. Viidatud menetluste algatamise põhjuseks on üldjuhul tasumata rahaline nõue, lisaks võib täitemenetluses nõuda ka kohustuse täitmist või toimingute tegemisest hoidumist. Õiguskirjanduses on pankrotimenetlust üldistavalt nimetatud maksejõuetusmenetluseks või ka maksevõimetusmenetluseks²⁰.

Üldise arusaama kohaselt, on mõlema menetluse puhul tegemist nõude rahuldamise eesmärgile suunatud menetlusega. Täitemenetluse üheks ja olulisimaiks eesmärgiks, tuginedes Riigikohtu seisukohtadele²¹ on sissenõudja nõude võimalikult kiire ja efektiivne rahuldamine. Pankrotimenetluse põhimõtete selgitamine on aga oluliselt keerulisem. Tänapäevane maksejõuetusmenetlus ei keskendu enam vaid nõuete rahuldamisele. Tunnustatud on seisukoht, et PankrS on laiem sotsiaalne ja kollektiivne eesmärk.

¹⁷ PS. RT 1992, 26, 349.

¹⁸ Ernits, M. Madise, Ü. jt (toim) Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2012, lk 37.

¹⁹ TMS. RT I 2005, 27, 198.

²⁰ Manavald, P. Maksejõuetusõigusliku regulatsiooni valikuvõimaluste majanduslik põhjendamine, doktoritöö, Tartu Ülikool, Tartu 2011, lk 51.

²¹ RKTkm 3-2-1-14-10.

I. F. Fletcher on märkinud, et juhtivaks ideeks kollegiaalse täitemenetluskorra arendamisel on olnud soov luua maksevõimetu isiku vara haldamiseks selline süsteem, mis tagaks kõigi osapoolte huvide kaitse ning mis toimiks kooskõlas krediidil baseeruva ühiskonna praktiliste vajadustega²².

Seega leiab I. F. Fletcher, et pankrotimenetlus pole midagi muud kui kollektiivne täitemenetlus, mis tagab võlausaldajate võrdse kohtlemise.

Corki komitee on Ühendkuningriigi õigusteadlaste seisukohana defineerinud maksjõuetusmenetluse eesmärgi. Hea pankrotiseadus peab üheaegselt silmas pidama kahte väga erinevat eesmärki: pankrotivara haldamine peab toimuma ausalt koos vara kiire ja õiglase jaotamisega võlausaldajate vahel, samaaegselt tuleb tegelda üldise ärimoraali parandamisega, ergutada kauplemist ja vähendada ebaõnnestumisi²³.

Seoses vajadusega ühtlustada piiriülest maksejõuetusmenetlust on mitmed rahvusvahelised organisatsioonid asunud väljatöötama ühtseid põhimõtteid ja eesmärgi maksejõuetusmenetluste regulatsioonide ühtlustamiseks.

UNCITRAL'i mudelseadus määratleb põhimõtteid järgnevalt. Maksejõuetusõigusliku regulatsiooni põhieesmärkideks on usalduslike suhete tagamine turul, et soodustada majanduslikku stabiilsust ja majanduskasvu, (pankroti)vara väärtuse maksimeerimine, likvideerimiste ja reorganiseerimiste vahelise vahekorra optimeerimine, sarnastes tingimustes võlausaldajate võrdse kohtlemise tagamine, õigesti ajastatud, efektiivse ja õiglase maksejõuetusmenetluse tagamine, pankrotivara säilitamine selle õiglaseks jaotamiseks võlausaldajate vahel, läbipaistva ja prognoositava regulatsiooni kindlustamine, mis toetab informatsiooni kogumist ja jagamist ning võlausaldajate õiguste tunnustamine ja selge reeglistiku sätestamine eesõigusnõuete osas²⁴.

Maailmapank on püüdnud maksjõuetussüsteemi eesmärgi määratleda järgnevalt. Efektiivne maksejõuetussüsteem peab oma eesmärgiks seadma integreerituse riigi õigus- ja majandussüsteemiga laiemalt, ettevõtte vara väärtuse maksimeerimise andes võimaluse tegevuse reorganiseerimiseks, sobiva balansi tagamise likvideerimise ja reorganiseerimise vahel,

²² Fletcher, I.F. The Law of Insolvency. 3. ed. London: Sweet and Maxwell, 2002, 2/1-004, lk 45.

²³ Insolvency Law and Practice. Report of the Review Committee. Chairman Sir Kenneth Cork, GBE. Presented to Parliament by the Secretary of State for Trade and Industry by Command of Her Majesty, June 1982, Cmnd 8588, London, Her Majesty Stationary Office p 14.

²⁴ Draft legislative guide on insolvency law. United Nations Commission on International Trade Law. Working Group V (Insolvency Law). Session 30, 2004, lk 9. Kättesaadav:

http://www.uncitral.org/uncitral/en/commission/working_groups/5Insolvency.html (15.12.2014).

võlausaldajate võrdse kohtlemise tagamise sarnastel asjaoludel, mis hõlmab ka kodumaiste ja välismaiste võlausaldajate võrdse kohtlemise, hästi ajastatud, efektiivse ja erapooletu maksejõuetusmenetluse tagamise, võlgniku vara enneaegset tükeldamist taotlevate kiiret lahendust otsivate võlausaldajate tegevuse ennetamise, läbipaistva menetluse tagamise, mis võimaldab vajaliku informatsiooni kogumist ja levitamist, võlausaldajate seaduslike õiguste tagamise ning nõuete prioriteetsuse arvestamise prognoositavas ja reeglitekohases menetluses ning koostöö tagamise piiriüleses maksejõuetusmenetluses koos välisriigis toimuva menetluse tunnustamisega²⁵.

Kahte eelnevat seisukohta analüüsidis võib täheldada, et õiguslike eesmärkide kõrval peetakse oluliseks majanduslikke ja sotsiaalseid aspekte.

Nii on pankrotimenetluse põhiprintsiipidena määratletud ka usalduslike suhete tagamine turul, soodustamaks majanduslikku stabiilsust ja majanduskasvu.

Oluline märkus, käesoleva magistritöö eesmärki silmas pidades, on Maailmapanga poolt määratletud põhimõtte võlgniku vara enneaegset tükeldamist taotlevate kiiret lahendust otsivate võlausaldajate tegevuse ennetamisest. Siiski tuleb märkida, et kõlama jäävad nii õiguskirjandusest kui ka rahvusvaheliste organisatsioonide mudelitest, kaks olulisimat põhimõtet maksjõuetusmenetlustes, võlausaldajate võrdne kohtlemine ja menetluse kollektiivsus.

Majandusmudel, mis põhineb krediidil ning ettevõtluse äririsk, viib olukorrani, kus ebaõnnestumine ei ole erandlik. Maksejõuetusmenetluse põhjustena tuleb eristada raskeid juhtimisvigu ning kuritegelikku käitumist, mõistlikust riskist. Mitmed autorid viitavad pankrotimenetlusele, kui mitte ainult eraõiguslikule menetlusele vaid menetlusele, millega käib kaasas avalik huvi. Ameerika Ühendriikide õigusteadlase F. Tolmie arvates, seisneb avalik huvi pankrotimenetluse läbiviimisel vajaduses tagada ühiskonna usaldus menetlustoimingute seaduslikkuse osas²⁶.

Avalik huvi väljendub ebaõnnestumise tagajärjes ühiskonnale. Maksjõuetuks muutunud isik on oluliseks koormaks ühiskonna sotsiaalsüsteemile. Seega peab maksejõuetusmenetlus võimaldama võlgadest vabanemist.

²⁵ The World Bank. Principles and Guidelines for Effectiv Insolvency and Creditor Right System. Kätteaadav: www.worldbank.org/legal/insolvency_ini/ (15.12.2014).

²⁶ Tolmie, F. Corporate and personal insolvency law. 2nd Edition. London-Sydney-Portland-Oregon: Cavendish Publishing Limited, 2003, lk 3.

Täitemenetlus ei võimalda arvestada ühiskonna sotsiaalseid aspekte, täitemenetluse läbiviimisel kohaldub formaliseerituse printsiip, sissenõudja nõude võimalikult kiire rahuldamine.

TMS võimaldab nn sotsiaalse normina võlgade ajatamist kohtumääruse alusel. TMS § 45 kohaselt võib kohus menetluse peatada kui täitemenetluse jätkamine oleks võlgniku suhtes ebaõiglane. Lisaks peab kohus arvestama sissenõudja huvisid ning muid asjaolusid, muu hulgas võlgniku perekondlikku ja majanduslikku olukorda. Seega on ka täitemenetluses läbiviimisel täheldatavad avaliku huviga seotud sotsiaalsed normid, kuid nimetatud õigusnormid on kohaldatavad vaid kohtu, mitte kohtutäituri poolt.

Üldjoontes on täitemenetlus formaliseeritud menetlus, prior tempore, potior iure on täitemenetluses kohalduv õiguspõhimõte. Lähtudes sotsiaalsest tagapõhjast on nimetatu vastandlik pankrotimenetluse põhimõttele võlausaldajate kollektiivsusest ja võrdsest kohtlemisest.

1.1. Üldpõhimõtted pankrotimenetluses

Soome õigusteadlane R. Koulu selgitab üldpõhimõtete jaotust ja olulisust järgnevalt. Kõik õiguspõhimõtted ei ole samaväärsed. Tihti tõuseb üks põhimõte õigusala juhtivaks põhimõtteks. Vastuoluliste olukordade puhul on juhtival põhimõttel suurem kaal kui muudel põhimõtetel. Võib öelda, et juhtivat põhimõtet rakendatakse rohkem kui teisi põhimõtteid. Juhtival põhimõttel on eelisseisund, kui just mingil üksikjuhul ei kerki erandkorras teravalt esile vastaka põhimõtte poolt kõnelevad asjaolud. Pankrotiõiguses vaieldakse küsimuse üle, milline on õigusala juhtiv põhimõte. Pankrotimenetlused erinevad üksteisest, seetõttu on neile ühist juhtivat põhimõtet raske määrata. Osalt on erimeelsuste allikaks ilmselt see, et traditsiooniliselt on maksejõuetuspoliitikas eristatud eri tüüpi põhimõtteid. Iga tüüpi juures saab eristada oma peamise põhimõtte²⁷.

R. Koulu on maksejõuetusmenetluse printsiipe eristanud järgnevalt:

- eesmärkprintsiibid;
- väärtusprintsiibid;
- menetlusprintsiibid.²⁸

Eesmärkprintsiipidena mõistab R. Koulu prognoositavuse, kulude efektiivsuse ja rehabiliteerimise põhimõtet. Väärtusprintsiipide sisu määratleb R. Koulu. Demokraatlikus riigis väljakujunenud

²⁷ Koulu, R. Johdatus insolvenssioikeuden perusteisiin. Helsinki: WSOYpro, 2004, lk 53.

²⁸ Koulu, R. Konkurssioikeus. Helsinki: WSOYpro, 2009, lk 40.

üldiseid väärtuspõhimõtteid püüab seadusandja kajastada normides. Väärtushinnanguid kujundavad muuhulgas sotsiaalsed väärtused, millest omakorda saavad alguse õiguse üldpõhimõtted. Õigus reguleerib käitumist just sotsiaalsel eesmärgidel. Kujundades väärtuspõhimõtete abil seadusi püüab seadusandja tagada vastutuse (kui teatava sotsiaalse väärtuse) realiseerumise – võlg tuleb tasuda. Väärtuspõhimõtted tagavad seetõttu ka pankrotimenetluse seaduslikkuse. Pankrotimenetluses tuleb ette nii võlgnikule, kui ka võlausaldajatele ebasoodsaid lahendusi, mis aga on seaduslikud, ausad ja tuginevad väärtuspõhimõtetele ning mida on asjaosalistel seetõttu lihtsam aktsepteerida. Väärtuspõhimõtted õigustavad seetõttu ka menetluse lõpptulemust. Maksejõuetusmenetluste puhul on selline õigustatus eriti oluline, kuivõrd selliseid menetlusi on palju, otsused tehakse kiiresti ning lahendused ei pruugi olla alati parimad (isegi kui nad on seaduslikud). Maksejõuetusõiguses on väärtuspõhimõteteks varade õiglase jaotamise, võlausaldajate võrdsuse, võlgniku kaitse, võlgniku erapooletu kohtlemise, menetlusliku minimaalkaitse ja läbipaistvuse põhimõte. Juhtivaks väärtuspõhimõtteks peetakse võlausaldajate võrdsuse põhimõtet²⁹.

USA Ülemkohus on seisukohal, et võlausaldajate võrdne kohtlemine on pankrotiseaduse üks peamisi eesmärke³⁰.

Menetluspõhimõtted juhivad pankrotimenetluse organite tegevust võlavastutuse realiseerimisel. Menetluspõhimõteteks on kollektiivsuse, asjaosaliste ärakuulamise, kiiruse ning kolmanda isiku kaitse põhimõte. Nagu eelnevalt tõdeti, on selles kontekstis vastuolud üsna tavalised. Kiirus ei sobi kokku kolmanda isiku kaitse põhimõttega ning piirab ka asjaosaliste ärakuulamist, sest ärakuulamine aeglustab pankrotimenetlust³¹.

Eesti õiguskirjanduses ning kohtupraktikas prevaleerivad maksjõuetusmenetluse aluspõhimõtete kirjeldamisel kolm põhimõtet, võrdne kohtlemine, kollektiivsus ja efektiivsus.

Käesolevas magistritöös käsitleme nimetatud kolmele põhimõttele, lisaks veel võlgniku kaitse ja ärakuulamise põhimõtet. R. Koulu klassifikatsiooni kohaselt kuulub võlausaldajate võrdsuse ja kollektiivsuse põhimõte väärtuspõhimõtte alla³².

²⁹ Koulu, R. Uusi Konkurssilaki. Porvoo: 2004, lk 44.

³⁰ Nadelmann., K. H. Concurrent Bankruptcies and Creditor Equality in the America. University of Pennsylvania: Law Review 1947 (96) 2, lk 171.

³¹ Ibid., (Viide 27) lk 57.

³² Ibid., (Viide 29) lk 55.

1.1.1. Võlausaldajate võrdsuse ja kollektiivsuse põhimõtte pankrotimenetluses

Võlausaldajate ühetaoline kohtlemine ning kollektiivsuse põhimõtte prevaleerib teiste pankrotimenetluse läbiviimisel tunnustatud põhimõtet üle. G. McCormack leiab, et võlausaldajate võrdse kohtlemise printsiipi tuleb käsitleda pankrotimenetluse alusprintsibina³³.

Võlausaldajate võrdsuse printsiipi tuntakse ka *pari passu* printsibina. Mõistet kasutatakse eelkõige Inglismaal ning tuleneb ladina keelest mis tähendab samal ajal, õigeaegselt, ilma eelistuseta³⁴.

Pankrotimenetlusele on iseloomulik kollektiivne nõuete sissenõudmine ja rahuldamine, kogu omand täideviimise objektina, kohtu järelevalve, kõikide võlausaldajate osalemine, varade jagamine lähtuvalt suhtelisuse põhimõttest ja võlausaldajate võrdõiguslikkus. Pankrotimenetluse keskseteks ülesanneteks on kindlaks teha nõuded võlgniku vastu ja võlgniku vara, mille arvelt saab toimuda nõuete rahuldamine. Nende kesksete ülesannete täitmine on lahutamatult seotud pankrotimenetluses kohaldatavate põhimõtetega³⁵.

Võrdse kohtlemise põhimõtte on seotud kollektiivsuse põhimõttega. Ilma üheta ei oleks teist. Võrdselt või ebavõrdselt saab kohelda siis, kui isikuid on rohkem kui üks. Seega võrdne kohtlemine eeldab kollektiivust. Järelikult on pankrotimenetluse olulisima põhimõtte rakendamisel on vajalik võlausaldajate paljusus. Välistada ei saa aga olukorda, kus pankrotimenetluses on üks võlausaldaja. Pankrotimenetluse kulusid ei saa käsitleda pankrotivõlausaldaja nõudena.

Kollektiivsuse põhimõtte on pankroti juhtivaks menetluspõhimõtteks³⁶. Kollektiivsuse põhimõtte tähendab, et võlausaldajad võivad saada makseid vaid pankrotimenetluse kaudu. Sellest tuleneb asjaolu, et võlausaldaja on kohustatud kollektiivsest pankrotimenetlusest osa võtma, kui ta soovib võlgnikult makseid saada. Menetlusest väljajäämine tähendab oma õiguste kaotamist. Pankrotimenetluses osalemise kohustusega võetakse võlausaldajalt individuaalse tegutsemise võimalus³⁷. Kollektiivsust pankrotimenetluse läbiviimisel puhul, võib käsitleda ka kui võlausaldajate huvide tasakaalustamist.

³³ McCormack, G. Secured Credit under English and American Law. United Kingdom: Cambridge University Press, 2004, lk 171.

³⁴ Ibid., (viide 29) lk 62.

³⁵ Saarma, T. Pankrotimenetluse põhimõtted. Juridica, 2008, nr 6, lk 351.

³⁶ Ibid., (viide 29) lk 63.

³⁷ Adler, B.E. Bankruptcy and Risk Allocation. – Cornell Law Review 1992 (77) 3, lk 445.

Võlausaldajate võrdsuse põhimõtte tähendab nii materiaalselt võrdsust ehk võrdsete kohtlemist võrdselt ja ebavõrdsete kohtlemist ebavõrdselt kui ka formaalselt võrdsust ehk võrdsete ja ebavõrdsete ühesugust kohtlemist. Algselt tähendas võrdsus materiaalses mõttes seda, et kõikidele võlausaldajatele kuulus nende nõuete suhtelise määra järgi arvestatav osa võlgniku varast. Selles tähenduses kasutatakse võrdsuspõhimõtte kohta mõnikord ka nimetust jaotuspõhimõtte³⁸. Pankrotimenetlus peab olema kollektiivne, sest pankrotimenetluses ei ole enam ettevõtte varadel üksikomanikku³⁹.

Juhul, kui võlgnikul ei ole piisavalt vara võlausaldajate nõuete rahuldamiseks, on pankrotimenetlus, kui kollektiivne menetlus kõigi võlausaldajate huvides. Samas takistab pankrotimenetluse kollektiivsus võlavastutuse individuaalset realiseerimist: näiteks tõkestab väljakuulutatud pankrot võlgniku suhtes rakendatava täitemenetluse. Kollektiivsuse põhimõttest tehakse üsna palju erandeid, sest mõnedele võlausaldajate rühmadele tuleb anda õigus taotleda individuaalset täidesaatmist ka kollektiivse menetluse ajal⁴⁰.

Kollektiivsuse põhimõtte kohaselt ei eristata võlausaldajaid nõude tekkimise või esitamise järjekorras.

USA Ülemkohus on määratlenud, et võrdne kohtlemine on üks pankrotimenetluse lõppeesmärke⁴¹.

Samas tuleb märkida, et võrdse kohtlemise printsiip ei ole absoluutne. Näiteks pandipidaja on nõude rahuldamisel eelistatud olukorras. Pandiga tagatud nõuded rahuldatakse eelisjärjekorras.

Samas määratleb PankrS § 15 lg 3 p 2, et juhul, kui nõue on pandiga tagatud, ei alusta kohus pankrotimenetlusega. Piiratud on pandipidaja õigust esitada pankrotiavaldus. Seega sundsissenõude pööramiseks pandiga koormatud varale tuleb võlausaldajal taotleda vara müüki täitemenetluses.

Peale pandiga tagatud nõuete sätestab PankrS § 153 nõuete rahuldamisjärkudes erisused võlausaldajate osas. Kui esimeses järgus rahuldatakse pandiga tagatud nõuded, siis teise järku määratakse muud tähtaegselt esitatud tunnustatud nõuded. Lisandub ka veel kolmas nõuete rahuldamisjärk, ehk muud tähtaegselt esitamata, kuid tunnustatud nõuded. Seega saab väita, et

³⁸ Ibid., (viide 28) lk 55.

³⁹ Ibid., (viide 28) lk 37.

⁴⁰ Ibid., (viide 27) lk 53.

⁴¹ Nadelmann, K.H. Concurrent Bankruptcies and Creditor Equality in the America. University of Pennsylvania Law Review. 1947, vol 96, nr 2, lk 171.

vaatamata võlausaldajate võrdse kohtlemise printsiibile jaotatakse võlausaldaja kolme erinevasse järku ning nõuete rahuldamine toimub nn järkudena.

1.1.2. Kulude efektiivsuse põhimõtte pankrotimenetluses

Kulude efektiivsuse põhimõttel on kaks külge. Et saaks üldse rääkida pankrotimenetluse kulude katmisest, tuleb selleks leida rahalised vahendid. Ühelt poolt tuleb seda võlgniku vara, mis on kasutada võlgniku nõuete rahuldamiseks, maksimeerida. Võlgniku vara tuleb müüa parima võimaliku hinnaga. Teisest küljest peab püüdma hoida pankrotimenetluse kulud võimalikult madalad. Seega on kõnealusesse põhimõttesse sisse kodeeritud vastuolu. Vara efektiivne müük üldiselt suurendab kulutusi, sest see nõuab pankrotihaldurilt rohkem müügi nimel ponnistusi, mille eest tuleb omakorda haldurile kõrgemat tasu maksta. Kulude efektiivsus võib sattuda vastuollu ka äritegevuse säilitamise eesmärgiga⁴².

Pankrotimenetluse kulusid vähendab paindlik tööprotsess ja kiire menetlus. Kiire pankrotimenetlus on efektiivne. Eesmärgiks on sellisel juhul võimalikult suur sissenõudmise tulem võimalikult väikeste kulutustega. Pikaajalise pankrotimenetlusega kaasnevad nii otsesed menetluskulud kui ka kaudsed kulud, milleks võib nimetada muu hulgas intressikadusid ja vara reaalväärtuse vähenemist⁴³.

Tänapäeva pankrotiõiguses peetakse äritegevuse säilitamist üldiselt iseseisvaks eesmärgiks. Näiteks kui võlgniku äritegevus müüakse toimiva tervikuna, säilivad tökohad. Selline müügiviis ei ole võlausaldajate seisukohalt tingimata kõige efektiivsem, sest võib tegelikkuses anda halvema müügitulemuse kui ettevõtte varade müük eraldi (nt masinad ühele, ladu teisele ostjale). Enamasti sellist vastuolu siiski ei teki, sest äritegevust säilitav müük toimiva tervikuna võimaldab tavaliselt saada ka kõrgemat hinda⁴⁴.

Tsiviilseadustiku üldosa seaduse⁴⁵ (TsÜS) § 36 kohaselt on juriidilisest isikust võlgnikul pankrotiavalduse esitamise kohustus, kui on ilmne, et juriidiline isik on püsivalt maksejõuetu, peavad juhatuse või seda asendava organi liikmed esitama pankrotiavalduse. Nimetatud sättest tulenevalt ei ole lubatud maksejõuetu isiku osalemine majandustegevuses. Lisaks kehtestab

⁴² Ibid., (viide 27) lk 53.

⁴³ Ruohiainen, A.T. Panttivelkojan muuttuva konkurssioikeudellinen asema. Helsingin Yliopisto: 2003, lk 68.

⁴⁴ Ibid., (viide 27) lk 53.

⁴⁵ TsÜS. RT I 2002, 35, 216.

karistusseadustik⁴⁶ (KarS) § 385 ülalõikega 1 kriminaalvastutuse pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmise eest. Nimetatud kohustuse täitamata jätmise eest karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.

Pankrotiavalduse esitamiseks kohustavas õigusnormis sõna „ilmne“ on mitmeti tõlgendatav. Ettevõtte asutamisel, kui ettevõttesse paigutatakse suured investeeringud ning on planeeritud kahjude tekkimine esimestel tegevusaastatel võiks samuti tõdeda, et on tegemist ilmse pankrotisituatsiooniga, kuna ettevõtte on kahjumis ning tulevast kasumit võib vaid prognoosida sh mõjutavad majanduslikku edukust või efektiivsust mitmed tegurid, mis ei sõltu ettevõtjast nagu näiteks maksukeskkonna muutmine, poliitilised riskid jne. Seega määratluse ilmne sisustamine võib osutada keerukaks.

Pankrotimenetluse efektiivsuse põhimõtte tagamine on sõltuv mitmetest asjaoludest mis ei oma otsest puutumust õigusnormidega ega pankrotivõlgniku hoolsuse või hooletusega.

Kiiruse põhimõtte seostub enamasti efektiivsus põhimõttega. Kulude efektiivsena ei mõisteta vaid võimalikult väikeseid kulutusi menetluse läbiviimisel vaid ka mistahes kulude majanduslikku põhjendatust ja efektiivsust.

Väga menetlusmahukate pankrotimenetluste läbiviimisel tuleb pankrotihalduril tegeleda tagasivõitmistega, tehingute tühisuste tuvastamisega jne. Seega seostub efektiivsuse põhimõtte pigem majandusliku poole, kui õigusliku lähenemisega.

P. Varul on analüüsinud kuludest lähtuvalt põhjuseid, kas on efektiivsem esitada pankrotiavaldus või alustada hagimenetlusega. Kui võlausaldajal on võimalus valida hagiavalduse või pankrotiavalduse vahel, on üldreeglina eelistatum hagiavaldus: hagimenetlus on kiirem, tõenäosus, et nõue saab rahuldatud aga suurem kui pankrotimenetluses. Pankroti väljakuulutamise annab kõigile võlausaldajatele nõuete esitamise võrdse võimaluse, kõik nõuete tähtsused loetakse saabunuks. Nii võib juhtuda, et pankrotiavalduse esitanud võlausaldaja nõue rahuldatakse väga väikeses ulatuses või ei rahuldata üldse tänu eesõigusnõuete olemasolule. Pankrotimenetluse kulud on märksa suuremad kui hagimenetluse kulud: kui hagimenetluse kulud jäävad hagi rahuldamise korral kostja kanda ning nõude rahuldamist ei mõjuta, siis pankroti korral kaetakse kulud samast pankrotivarast, mille arvel rahuldatakse nõuded ning kulud mõjutavad seega otseselt nõuete rahuldamise ulatust⁴⁷.

⁴⁶ KarS. RT I 2001, 61, 364.

⁴⁷ Varul, P. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. Juridica, 1994, nr 1, lk 2-13.

Samas on P. Varul lähtunud vaid hagimenetluse kuludest ning jätnud arvestamata edasise sundtäitmise st näiteks kulud täitemenetluse läbiviimisel. Kohtuotsus ei taga rahaliste vahendite laekumist ilma järgneva sundmenetluseta.

Efektiivsuse põhimõte ei seostu ainult menetluskulude suuruse hindamisega.

Efektiivsust hinnates tuleb selgitada, kui suures ulatuses on pankrotimenetluse käigus rahuldatud nõudeid või tervendatud ettevõtte. Pankrotimenetluse sotsiaalse eesmärgi realiseerumine st võlgade kustutamine ning uue alguse võimaldamine näitab samuti menetluse efektiivsust.

P. Manavald leiab, et pandiga tagatud nõuete rahuldamise suur määr ei paranda olukorda, sest nende nõuete omanikud ei saa pankrotimenetlusest kasu. Nende nõuete rahuldamise suur määr näitab pigem vastupidist: need nõuded oleks saanud rahuldatud ka pandiesemete müügi korral täitemenetluses. II järgu võlausaldajate, kelle huvides pankrotimenetlus tegelikult on ellu kutsutud, nõuded jäävad aga pankroti puhul praktiliselt rahuldamata. Enamikus menetlustes ei tehta teise järgu võlausaldajatele väljamakseid ja kui neid ka tehakse, jääb nõuete rahuldamise keskmine määr äärmiselt väikseks⁴⁸.

P. Manavald'i uuringu kohaselt on maksejõuetusmenetluste tunnusoonteks:

- äärmiselt suur selliste menetluste osakaal, kus jaotiste alusel väljamakseid ei tehtud (raugenud ja nullväljamaksetega pankrotid);
- menetluste ebamõistlikult pikk ajaline kestus;
- väike väljamaksete protsent II järgu võlausaldajatele;
- menetluskulude suur osakaal;
- märkimisväärselt suur pandiga tagatud nõuete rahuldamise määr;
- menetluse majanduslike näitajate märkimisväärne erinevus suur- ja väikeettevõtjate puhul;
- väikeettevõtjate suur osakaal pankrotistunud ettevõtete hulgas⁴⁹.

P. Manavald leiab, et menetluse efektiivsus tõenäoliselt suureneks, kui pankrotiavaldus esitataks varem – siis, kui võlgniku majanduslik olukord ei ole veel lootusetu. Seega oleks otstarbekas panna võlgnik pankrotiavaldust varem esitama. Õiguslike vahendite kõrval tuleks selleks kasutada ka majanduslikke meetmeid. Teatud positiivne mõju võib muuhulgas olla saneerimisseaduse ja ka

⁴⁸ Manavad, P. Pankrotimenetluse majanduslik efektiivsus. Empiiriline uuring. *Juridica*, 2010, nr 4 lk 273.

⁴⁹ *Ibid.*, lk 275.

võlakaitse seaduse võimalikul kehtestamisel – see suunab ärijuhid maksevõime teemaga varem tegelema⁵⁰.

Menetluse efektiivsus ei sõltu ainult pankrotihalduri tegevusest vaid ka võlausaldajate aktiivsusest ja võlgniku koostöövalmidusest.

Oluline osa efektiivsuse tõstmisel on ka kohtul. Kohus kuulutab välja isiku pankroti teostab pankrotimenetluse üle järelevalvet. PankrS § 3 lg 3 kohaselt peab pankrotiasja menetlev kohus omal algatusel võtma tarvitusele abinõud, et selgitada välja asjaolud, millel on pankrotimenetluse seisukohalt tähtsust ja korraldama selleks vajalike tõendite kogumise.

1.1.3. Võlgniku kaitse ja ärakuulamise põhimõtte pankrotimenetluses

Võlgniku kaitse põhimõtte väljendub nendes maksjõuetusmenetlusest, kus võlgnikuks on füüsiline isik. Kui ettevõtte on abstraktsioon, tegemist ei ole ju nn elusa isikuga siis mõistlikult lähenedes ei saa füüsiline isik eksisteerida vähemalt põhjamaises kliimas ilma eluruumita ning toiduta. Lisaks on sotsiaalsest aspektist oluline ka vältimatu arstiabi.

Seega ei saa võlgade sissenõudmine käigus jätta võlgnikku ilma minimaalsest sissetulekust.

T. Saarma leiab, et võlgniku kaitse põhimõtte on iseseisva õiguspõhimõttena ähmastumas⁵¹.

Et võlgniku huve püütakse tänapäeval kaitsta pea kõigi pankrotiseaduse sätetega, ei pea seda enam eraldi esile tõstma. Lisaks on võlgniku kaitse laienenud pankrotiõigusest väljapoole ja tähendab neid sotsiaalpoliitilisi abinõusid, millega parandatakse võlgnike positsiooni krediiditurul. Sotsiaalpoliitiliste abinõude hulka kuuluvad sotsiaalsed lahendused, avaliku võimu sekkumine krediteerimise tingimustesse ning võlastumise arvestamine sotsiaalkaitse korraldamisel⁵².

PankrS § 92 määratleb võlgniku ärakuulamise võimaluse. Kui on ettenähtud võlgniku ärakuulamine, võib see ära jääda, kui võlgniku viibimiskoht on teadmata või kui võlgnik viibib välisriigis ja tema ärakuulamine aeglustaks menetlust.

Tuleb märkida, et võlgnikul on küll olulised teabe andmise kohustused, kuid võlgniku ärakuulamise põhimõtte rakendumine ei ole sisuliselt realiseerunud. PankrS ei määratle ega selgita millistel juhtudel peaks võlgniku ärakuulama, vaid sätestab millal võib ärakuulamine ära jääda.

⁵⁰ Ibid., lk 276.

⁵¹ Ibid., (viide 29) lk 356.

⁵² Ibid., (viide 27) lk 53.

Ärakuulamise põhimõtet tõstetakse pankrotiõiguses tihti esile eraldi põhimõttena, sest selle teostamine on praktikas keeruline. Vastaspoole võimalikult ülevaatlikku ärakuulamist tuleks teoreetiliselt soosida, sest ühelt poolt tagab see pankrotimenetluse õiglase ja õiguspärase kulgemise. Teiselt poolt parandab ärakuulamine probleemide lahendamise kvaliteeti, suurendab ja mitmekesistab materjali, mille põhjal otsus tehakse. Ärakuulamine toob pankrotimenetluses vältimatult ajalise viivituse. Et ärakuulamine on asjaosaliste õiguskaitse alustala, tuleks asjakohaseid sätteid tõlgendada ärakuulamise kasuks. Eriti puudutab see kolmanda isiku ärakuulamist⁵³.

Seega tuleb ärakuulamise põhimõtte all mõista mitte ainult võlgniku ärakuulamist vaid ka kõigile menetlusosalistele võimaluse andmist oma seisukohti väljendada.

Võlgniku ärakuulamine seostud ka olulise PankrS § 2 väljendatud põhimõttega ehk maksejõuetuse põhjuste väljaselgitamisega. Võlgniku kohustus anda kohtule ja haldurile teavet ei saa päris üheselt samastada ärakuulamise põhimõttega. Ärakuulamise korral eeldatakse võlgniku selgitusi, või seisukohti menetlustoimingute tegemise osas.

1.2. Üldpõhimõtted täitemenetluses

1.2.1. Formaliseerituse printsiip täitemenetluses

A. Alekand on formaliseerituse printsiipi täitemenetluses sisustanud järgnevalt. Kui täitemenetlus on riigivõimu teostamine, tuleb seda mõstagi üksnes rangelt seaduse alusel ja korras. Formaliseerituse põhimõtte kohaselt ei lahenda kohtutäitur sundtäitmist läbiviies sisulisi juriidilisi küsimusi vaid lähtub täitedokumentidest ning nii menetluse alustamiseks kui ka kindlate toimingute tegemiseks on vajalik teatud formaalsete asjaolude esinemine⁵⁴.

Eesti täitemenetluse seadustiku väljatöötamisel on olnud eeskujuks Saksa täitemenetluse läbiviimise põhimõtted ning Saksa õigusest on pärit ka täitemenetluse formaliseerituse printsiip⁵⁵.

Saksa õiguskirjanduses selgitatakse formaliseeritust täitemenetluses kui asja sisuliselt arutava kohtu ja täitemenetlusorgani spetsialiseerumist ning nendevahelist tööjaotust⁵⁶.

Formaliseerituse printsiip piirab oluliselt kohtutäituri kaalutusõigust ja otsustusvabadust.

⁵³ Ibid., (viide 27) lk 66.

⁵⁴ Alekand, A. Proportsionaalsuse printsiip põhiõiguste riive mõõdupuuna täitemenetluses, doktoritöö, Tartu Ülikool, Tallinn 2009, lk 43.

⁵⁵ Alekand, A. Formaliseerituse printsiibi sisu ja ulatus täitemenetluses. *Juridica*, 2003, nr 5, lk 330.

⁵⁶ Stürner, R. Prinzipien der Einzelzwangsvollstreckung. *Zeitschrift für Zivilprozeß*, 1986, lk 315.

Eesti õigussüsteemis, täitemenetluse läbiviimisel, väljendub formaliseeritus printsiip eelkõige TMS § 2 lg 1, § 23 lg 1 ja § 73 lg 2.

Täitedokumentide loetelu on määratletud ammendavalt TMS § 2 lg 1. Nimetatud täitedokumentide täidetavuse sh sissenõutavuse osas peavad õigusvaidlused olema lõppenud ning nn õigusrahu saabunud. Täitmisele saab kohtutäitur võtta vaid formaalsete nõuete vastava täitedokumendi. TMS § 23 kohaselt saab täitemenetluse algatada vaid sissenõudja avalduse ning TMS § 2 lg sätestatud formaalsetele nõuetele vastava täitedokumendi olemasolul. TMS § 73 lg 2 väljendub põhimõtte, et kohtutäitur ei saa omandisuhteid TMS § 73 lg 2 märgitud olukorras tuvastada.

Riigikohus on formaliseerituse printsiibi kehtivust ja olulisust selgitanud 16.10.2002 määruses⁵⁷. Täitemenetluses kehtib formaliseerituse printsiip. Selle printsiibi kohaselt peab kohtutäitur kontrollima, kas täitmiseks esitatud dokument vastab formaalselt seaduse nõuetele, TMS § 23 lg 3, kuid ta ei pea kontrollima materiaal-õiguslikke asjaolusid. Formaliseerituse printsiipi täitemenetluses väljendab eelkõige TMS § 1 lg 1 ja § 23 lg 1 aga ka § 50 lg 4. TMS § 2 lg 1 kehtestab täitedokumentide loetelu e õiguskindlatest allikatest pärinevad dokumendid, mida võib esitada kohtutäiturile täitmiseks. Kui kohtutäiturile esitatakse formaalsetele nõuetele vastav täitedokument, on ta kohustatud selle ja sissenõudja avalduse alusel algatama täitemenetluse. Kohtutäituril ei ole õigust kontrollida täitedokumendi sisu õiguspärasust.

Formaliseerituse printsiibist lähtudes ei tohi kohtutäitur iseseisvalt „parandada“ kohtu vigu, näiteks keeldudes ebaseadusliku otsuse täitmisele võtmast. Saksa õiguskirjanduses leitakse, et see on vajalik tuvastusmenetluse õiguskindluse säilitamiseks ja seega ka hind mis selle eest maksta tuleb⁵⁸.

Põhimõtteliselt sama olukord kehtib ka kolmanda isiku vara arestimisel. Kohtutäiturile võidakse küll esitada dokumendid vara kuuluvuse kohta, kuid TMS § 73 lg 2 kohaselt saab kohtutäitur vaid selgitada hagi esitamise võimalust vara arestist vabastamiseks.

Selline suhteliselt jäik korraldus tingib õiguskaitsevahendite vältimatu olemasolu. TMS näeb ette kolm erinevat hagimenetlust. Esmalt TMS § 221, võlgnik võib esitada sissenõudja vastu hagi täitedokumendi alusel sundtäitmise lubamatuks tunnistamiseks, eelkõige põhjusel, et nõue on rahuldatud, ajatatud või tasaarvestatud. Hagi rahuldamine ei mõjuta täitedokumendi kehtivust ega õigusjõudu.

⁵⁷ RKTkm 3-2-1-119-02.

⁵⁸ Henckel, W. Prozessrecht und materielles Recht. Schwartz, Göttingen, 1970, lk 357.

Hagi ulatus on piiratud, st hagi rahuldamine ei mõjuta täitedokumendi kehtivust ega õigusjõudu. Nagu normi tekstist tuleneb, saab selgitada vaid asjaolusid, mis puudutavad nõude rahuldamist, ajatamist või tasaarvestamist.

Siiski määratleb sama normi lg 1¹ ja lg 2, et muu kui kohtulahendi sundtäitmise puhul, iseäranis TMS § 2 lõike 1 punktides 18–19¹ nimetatud täitedokumentide puhul, saab võlgnik sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi esitada ka kõik vastuväited täitedokumendist tuleneva nõude olemasolule ja kehtivusele. Vastuväited kohtulahendi puhul on lubatud üksnes siis, kui alus, millel need põhinevad, on tekkinud pärast kohtulahendi jõustumist.

TMS § 2 lg 1 p 18–19¹ näol on tegemist notari poolt kinnitatud täitedokumentidega, pandilepingud, notariaalselt tõestatud kokkulepped, milles on võlgnik andnud nõusoleku alluda kohesele sundtäitmisele. Seega ei ole ükski sõltumatu organ nimetatud vaidlusele hinnangut andnud. Formaliseerituse printsiibist lähtuvalt ei ole kohtutäituril pädevust anda materiaalõiguslikku hinnangut vaidluse sisule. Seega on seadusandja laiendanud hagi esitamise õigust, esitada võib vastuväited ka täitedokumendi sisule.

Riigikohus on erandeid formaliseerituse printsiibist tuvastanud vähemalt ühel korral. Määruses 23.01.2003 on kohus viidanud asjaolule, et võlgnik oli kohtuotsuse resolutiivosas märgitud kui kohustatud isik, kuid samas tuvastas kohus, et võlgnikku ei olnud kohtumenetlusse kaasatud. Kohus märkis, et teistele isikutele võib kohtumenetlusest tuleneda õigusi ja kohustusi ainult siis, kui nad on kaasatud menetlusse kas kostjana või kolmanda isikuna. Seega on käesoleval juhtumil tegemist erandiga täitemenetluse formaliseerituse printsiibist - kohtutäitur pidi arvestama tsiviilkohtumenetluse seadustikus⁵⁹ (TsMS) sätestatud. Teistele isikutele võib kohtumenetlusest tuleneda õigusi ja kohustusi ainult siis, kui nad on kaasatud menetlusse kas kostjana või kolmanda isikuna⁶⁰. Sisuliselt pani Riigikohus kohtutäiturile kohustuse kontrollida, kas kohus on kõik menetlusosalised kohtumenetlusse kaasanud.

A. Alekand on viidatud Riigikohtu määrusest tulenevaid seisukohti hinnanud järgnevalt. Riigikohtu otsuse põhjendust ei saa siiski pidada päris õnnestunuks, sest see eeldab kohtutäiturilt teatud määral hinnangu andmist täitedokumendile ja menetlusnõuete järgimisele selle koostamisel. Sisuliselt viitas ju Riigikohus oma lahendis menetlusnormide rikkumisele Harju Maakohtus.

⁵⁹ TsMS. RT I 2005, 26, 197.

⁶⁰ RKTkm 3-2-1-3-03.

Põhimõte, mida Riigikohtu otsusest võib aga välja lugeda, on see, et kohtutäitur peab lähtuma ainult täitedokumendis otsesõnu väljendatud otsustusest⁶¹.

Täitemenetluse formaliseerituse aluseid võib tuvastada ka menetluse peatamise TMS § 46 lg 1 ja täitemenetluse lõpetamise korral TMS § 48 lg 1 alusel. Kohtutäituril puudub viidatud normide rakendamisel mistahes kaalutusõigus. Vastava formaalse dokumendi esitamisel tuleb menetlus peatada ning kohtutäituril puudub õigus toimingute seaduslikkuses kahelda.

Lisaks on määratletud mittearestitavate asjade loetelu. Samas on teatud kaalutus siiski kohtutäiturile võimaldatud. TMS § 66 lg p 12 kohaselt ei kuulu arestimisele muud asjad, mille arestimine on vastuolus seadusega või heade kommetega. Viimasena märgitud mõiste, head kombed võivad olla mitmeti tõlgendatavad ning siinkohalt on tuvastatav võimalus kaalutusotsuse koostamiseks.

Formaliseerituse printsiip on TMS üks alusprintsiipe. Nimetatu sisustab ka paljuski kohtutäituri õiguslikud võimalused ning pädevuse. Samas ei ole kohtutäituri tegevus TMS -ist lähtudes ka täiesti automaatne. TMS tulenevalt saab kohtutäitur kaalutlust kasutades, menetluse käigus teha otsuseid näiteks vara arestimise järjekorra, teatud juhtudel otsustada mittearestitavate asjade suhtes, kohtutäituri pädevuses on määrata arestitud varale hind, kohtutäituri peab koostama jaotuskava mille aluse toimub nõuete rahuldamine. Seega ei ole täitetoimingute osas formaliseeritus, absoluutseks põhimõtteks.

Täitemenetluse formaliseerituse põhimõtte laiendavat tõlgenduse on Õiguskantsler Riigikohtu üldkogu 17.12.2013 määruses selgitanud järgnevalt. Täitemenetluse formaliseerituse põhimõte ei tähenda, et kohtutäituril puudub kohustus välja selgitada õigusnormi kohaldamise eelduseks olevaid asjaolusid. TMS § 179 lg-s 2 kasutatud mõiste "takistama" tähendab teadlikku ja tahtlikku eesmärgistatud tegevust, mitte võimaldada kas last teisele vanemale üle anda, või siis mitte võimaldada teisel vanemal lapsega suhelda. Sätte kohaldamise eelduseks on isiku tahtluse tuvastamine, mis eeldab täitemenetluses uurimispõhimõtte rakendamist. Faktiliste asjaolude väljaselgitamine ei ole täidetava kohtulahendi sisuline muutmine, kuid sellise õigusemõistmisesse sekkumise kahtluse välistamine on seadusandja ja kohtute ülesanne⁶². Õiguskantsler leiab, et teatud juhtudel võib täitemenetluses rakendada uurimispõhimõtet. Lisaks tuleb märkida, et uurimispõhimõtte võib rakendada ka näiteks kohtutäituri poolt arestitud varale hinna määramisel.

⁶¹ Ibid., (viide 54), lk 330.

⁶² RKÜKm 3-2-1-4-13.

1.2.2. Täitemenetluse eesmärk, sissenõudja nõude võimalikult kiire rahuldamine

Teine oluline täitemenetluse põhimõte on sissenõudja nõude võimalikult kiire rahuldamine.

Riigikohus on 06.04.2010 määruses selgitanud, et sundtäitmise eesmärk on sissenõudja nõude rahuldamine võimalikult kiiresti, arvestades sealjuures võlgniku seaduses sätestatud õigustega⁶³. Tuleb märkida, et TMS ei sisalda kohtutäituri kohustust kaitsta võlgniku seaduslikke õigusi. TMS § 8 sätestab, et kohtutäitur on kohustatud viivitamata tarvitusele võtma kõik seadusega lubatud abinõud täitedokumendi täitmiseks, koguma täitemenetluseks vajalikku teavet ning selgitama täitemenetluse osalistele nende õigusi ja kohustusi.

Õiguskantsler on Riigikohtu määruses 17.12.2013 selgitanud, et täitemenetluse peamine eesmärk on kindlaksmääratud nõude ja kohustuse täitmine ning sellest tulenevalt on esiplaanil sissenõudja huvid. Kohtutäituri kaalutusõigusesse kuulub pigem üksnes võimalus, kuid ka kohustus valida meede, mis täidab eesmärgi kõige kiiremini ja tõhusamalt. Kuna formaliseerituse põhimõte on üks täitemenetluse aluspõhimõtteid, on kohtutäituri kaalutusõigus kitsendatud ning selle sisu erineb muust haldusmenetluse kontekstis kehtivast kaalutusõigusest. Täitemenetluse peamine eesmärk on kindlaksmääratud nõude ja kohustuse täitmine ning sellest tulenevalt on esiplaanil sissenõudja huvid. Kohtutäituri kaalutusõigusesse kuulub pigem üksnes võimalus, kuid ka kohustus valida meede, mis täidab eesmärgi kõige kiiremini ja tõhusamalt⁶⁴.

Sõna viivitamatult sisustab sh täitemenetluse kiiruse ja ka efektiivsuse põhimõtte. Põhjendamatuid viivitusi ei tohi olla. TMS ei määratle täitemenetluse läbiviimise kestvust, kuigi TMS võiks tuvastada täitemenetluse läbiviimise ajalise piiri. Nimetatud ajalist piiri on võimalik seostada nõuete aegumisega.

TsÜS § 157 lg 1 tulenevalt on jõustunud kohtuotsusega tunnustatud nõude, samuti kohtulikust kokkuleppest või muust täitedokumendist tuleneva nõude aegumistähtaeg 10 aastat. Seega lähtudes TsÜS-ist on võimalik täitemenetluse läbiviimine kümne aasta jooksul kuni nõude aegumiseni. Aegumine, kui õigusmõiste on defineeritud TsÜS § 142 lg 1. Õigus nõuda teiselt isikult teo tegemist või sellest hoidumist aegub seaduses sätestatud tähtaja jooksul. Pärast nõude aegumist võib kohustatud isik keelduda oma kohustuse täitmisest.

Seega võlaõiguslike nõuete osas saab täitemenetluse ajaline kestvus olla maksimaalselt kümme aastat, kohtuotsuse jõustumisest arvates.

⁶³ RKTkm 3-2-1-14-10.

⁶⁴ Ibid., (viide 62).

Oluliselt lühem on nõuete täitmise tähtaeg väärtemenetluses ja kriminaalmenetluses määratud rahatrahvide ja rahaliste karistuste täitmisel. TMS § 202 lg 1 kohaselt lõpetab kohtutäitur täitemenetluse väärtetoimingu asjas tehtud kohtuotsuse alusel või kohtuvälise menetleja otsuse alusel määratud rahatrahvi sissenõudes täitmise aegumise tõttu, kui rahatrahvi ei ole sisse nõutud KarS §-s 82 sätestatud tähtaja jooksul. KarS § 82 lg 4 kohaselt aegub täitmisele pööratud rahatrahvi sissenõue, kui rahatrahvi ei ole sisse nõutud nelja aasta jooksul väärtetoimingu asjas tehtud otsuse jõustumisest. Täitmise aegumine peatub võlgniku vangistuses viibimise või aresti kandmise ajaks. KarS § 82 lg 5 kohaselt aegub täitmisele pööratud rahalise karistuse ja varalise karistuse sissenõue, kui rahalist karistust või varalist karistust ei ole sisse nõutud seitsme aasta jooksul kriminaalasjas tehtud kohtuotsuse jõustumisest. Täitmise aegumine peatub võlgniku vangistuses viibimise ajaks. Seega saab väärtetoimingu alustatud sundtäitmise kestvus olla maksimaalselt neli aastat ja kriminaalasjades seitse aastat.

Peab märkima, et täitemenetluse põhiprintsiibi ehk formaliseerituse põhimõtte eesmärk peab tagama täitemenetluse läbiviimise suhtelise lihtsuse ning efektiivsuse ja võlausaldaja nõude võimalikult kiire rahuldamise ning seega tagama täitemenetluse kiiruse.

1.2.3. Maksuhalduri täitetoimingud, võimude lahususe printsiibi rikkumine

Üldise arusaama kohaselt viib sundtäitmise läbi kohtutäitur. MKS kohaselt on ka maksuhalduril võimalus täitetoiminguid läbi viia.

Maksuhaldur MKS § 5 lg 1 kohaselt on Maksu- ja Tolliamet. Maksu- ja Tolliameti õiguslik staatus on määratud Maksu- ja Tolliameti põhimääruse⁶⁵ § 1. Maksu- ja Tolliamet on Rahandusministeeriumi valitsemisalasse kuuluv valitsusasutus, millel on juhtimisfunktsioon ja mis teostab riiklikku järelevalvet ning kohaldab riiklikku sundi seaduses ette nähtud alustel ja ulatuses.

Võimude lahususe printsiibi kohaselt kehtib demokraatlikus riigis võimude lahususe põhimõte.

MKS kohaselt on maksunõude sissenõudjaks ehk maksuhalduriks Maksu ja Tolliamet, MKS § 13 kohaselt täitemenetluse läbiviijaks samuti Maksu ja Tolliamet sh tuleb märkida, et Maksu ja Tolliamet poolt koostatud maksuhalduri haldusakt on täitedokumendiks.

⁶⁵ Maksu- ja Tolliameti põhimäärus - RT I 2014, 84, 19, Rahandusministri määrus.

Lisaks on samale isikule, ehk maksuhaldurile võimalik esitada vaie haldusakti tühistamiseks. MKS § 7 lg 3 p 1 sätestab ameti ülesanded sh vaiete menetlemine, kaebuste läbivaatamine ja lahendamine.

Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaandes, määratletakse võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõttel on kolm peamist eesmärki.

Esiteks väldib võimude lahusus ja tasakaalustatus võimu kontsentreerumist ning aitab kaasa riigivõimu seaduslikkusele ning sellega lõppastmes põhiõiguste tagamisele.

Teiseks võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõttega taotletavaks eesmärgiks on ratsionaliseerimine: tagada tööjaotusega eri võimuorganite vahel võimalikult õiged otsused ning läbi selle võimalikult tõhus riigivalitsemine. Võimu jaotamine võimaldab ülesandeid jagada selleks kõige paremini sobivatele organitele. Seda eesmärki toetavad funktsioonist lähtuva organisstruktuuri põhimõtte ja idee tagada otsuste õigsus ausa menetluse abil.

Kolmandaks taotleb võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõtte eesmärki tagada vastutuse omistatavus ja riikliku tegevuse kontrollitavus. Vaid siis, kui ülesanded on selgelt jaotatud, on võimalik eesmärkide saavutamist kontrollida ja vastutust langetatud otsuste eest isikustada. Selleks piiritleb võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõtte erinevate kõrgemate riigiorganite pädevusi. Et ühe organi kätte ei koonduks liiga palju võimu, jagatakse võimu funktsioonid kõrgemate riigiorganite vahel: parlament annab seadusi, valitsus viib neid ellu ning kohtuvõim kontrollib valitsuse tegevuse seaduslikkust ja seadustest kinnipidamist üldiselt⁶⁶.

TMS määratleb kohtutäituri taandamise alused st olukorra kus kohtutäituril ei ole lubatud täitemenetlust läbiviia. TMS § 9 lg 1 kohaselt ei või kohtutäitur täitemenetlust läbi viia ja peab ennast otsusega taandama, kui ta on võlgnik või sissenõudja või tema esindaja. TMS § 9 lg 1 p 6 kohaselt aga ei või kohtutäitur täitemenetlust läbiviia, kui on otse või kaudselt huvitatud sundtäitmisest või kui on muid asjaolusid, mis tekitavad kahtlust tema erapooletuses.

Seega määratleb TMS sõnaselgelt täitemenetluse läbiviimise keelu juhul, kui täitemenetluse läbiviija on ise sissenõudja. Arusaamatul kombel MKS maksuhalduri puhul nimetatud piirangut ei kehtesta.

Töö autori arvates ei ole võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõtte kohaselt põhjendatud olukord, kus maksvõla sissenõudmiseks täitemenetluse läbiviimisel on maksuhaldur nii

⁶⁶ Ibid., (viide 11) lk 75.

täitedokumendi koostaja, sundtoimingute tegija, kui ka sissenõudja. Lisaks on maksuhalduril õigus lahendada ka kohtueelses menetluses täitedokumendi osas esitatud vaie.

Töö autor leiab, et nimetatud teema ei ole otseselt seotud magistritöös püsitatud hüpoteesiga, täitemenetlus ja pankrotimenetlus on konkureerivad sundmenetlused, mille läbiviimine erinevate menetlusliikidena kahjustavad võlausaldajate huvisid on ebaefektiivsed ning ajakulukad, sh tekitab ebamõistlikke menetluskulusid, kuid tuleb märkida, et seadusandja on maksuhalduri täitetoimingutega seoses kehtestanud enne kohtutäituri poolt läbiviidavat sundmenetlust veel ühe eraldiseisva sundtäitemenetluse. Lisaks on tegemist ainult Eesti Vabariigi kasuks teostatavate sissenõude toimingutega. Arusaamatuks jääb selline eelistatus, üht liiki täitedokumentide täitmiseks võimaldatakse sissenõudjale erandlik õigus viia võlgniku suhtes ise läbi täitetoiminguid.

MKS § 128 lg 4 kohaselt, võib maksuhaldur sisse nõuda ka MKS-ist tulenevad rahalised kohustused, sealhulgas asendustäitmise kulud, sunniraha ja tõlgi, eksperdi või kolmanda isiku kohustuste täitmise kulud, mille aluseks olev haldusakt on maksukohustuslasele teatavaks tehtud lisaks võib täitmisele pöörata ka otsusega, mille täitmisele pööraja on Maksu- ja Tolliamet, määratud rahatrahvid ning muud nimetatud otsusest tulenevad menetluskulud.

Lähtudes eeltoodust ei või maksuhaldur sundkorras sissenõuda mitte ainult maksuotsuseid, vaid ka nn võlaõiguslikke kõrvalkulusid, ehk tõlgi, eksperdi või kolmanda isiku kohustuste täitmise kulusid. Veel enam maksuhaldur saab sundkorras sissenõudja ka enda poolt väärteomenetluse korras määratud rahatrahvid.

Töö autori arvates ei ole kohane ning seaduslik olukord, kus täitemenetluse sissenõudja, sisulise täitedokumendi koostaja ning sundsissenõudja on maksuhaldur. Töö autori arvates rikuvad eeltoodud maksuhalduri pädevused õiguskirjanduses selgitatud võimude lahususe põhimõtet⁶⁷.

Lisaks tuleb märkida, et üldise põhimõtte kohaselt tasub sundtäitmise kulud võlgnik. Maksuhalduri poolt läbiviidava sundmenetluse raames maksab sundtäitmise kulud maksuhaldur ehk maksumaksja.

⁶⁷ Ibid., (viide 11) lk 76.

2. Täitemenetluse ja pankrotimenetluse ühised jooned ja erisused

2.1. Formaliseerituse printsiip versus võlgniku õiguste kaitse

Esimeses peatükis autor käsitleb täitemenetluse ja pankrotimenetluse olulisemaid põhimõtteid sh täitemenetluse olulist juhtpõhimõtet ehk formaliseerituse printsiipi ja pankrotimenetluses kohaldatavat võlgniku õiguste kaitse põhimõtet.

Tegelikkuses annab formaliseerituse printsiip kohtutäiturile kaitse st kohtuste mitte sekkuda võlgniku ja sissenõudja vahelisse materiaalõiguslikku vaidluse lahendamisse. St mis puudutab nõude nn „õiguse ja õigluse“ vahekorda siis kohtutäitur selles osas võlgniku ega sissenõudjat kaitsta ei saa. Kui kohtutäituril oleks õigus sekkuda täitedokumendi sisusse, seda hinnata või muuta vähendaks see sisuliselt olematuks kohtu autoriteedi kohtuotsuse jõustamisel ning ka õiguskindluse teostamisel.

Kohtutäituril ei ole pädevust võla tekkimise põhjusi uurida. Kohtutäituri kohustus on rahuldada nõue, selleks kasutada TMS tulenevaid seaduslikke võimalusi eelkõige realiseeritava varaliste õiguste arestimise ning võõrandamise näol. Nagu eespool märgitud on oluline täitemenetluse lihtsus ning kiirus, automaatsed toimingud läbiviimine liigseid küsimusi esitamata.

Teisalt võiks väita, et formaliseeritus tagab ka teatud piirideni võlgniku õigused. Formaalsed täitetoimingud on kontrollitavad, kuna kohtutäituri kaalutusõigus on piiratud, siis laia otsustusõigust toimingute tegemisel kohtutäituril ei ole. Seega ei saa väita, et formaliseeritus oleks täielikult vastandlik võlgniku õiguste teostamisel. Samas piirab paindumatus ka erandolukordades ebaõigluse välistamise. TMS ei määratle kohtutäituri kohustust kaitsta võlgniku õigusi. Ilmselt ei saaks ka formaliseerituse printsiibist lähtuvalt kohustada kohtutäiturit kaitsmaks võlgniku huve ja õigusi. On selge, et kohtutäitur peab formaalseid täitetoiminguid tehes lähtuma rangelt seadusest, kuid ta ei saa eelistada kellegi huve ega õigusi.

PankrS § 55 lg 1 kohaselt aga on pankrotihalduri otsese kohustus kaitsta võlgniku huve ja õigusi. Pankrotimenetluses on üldjuhul võlausaldajate ja võlgniku huvid vastandlikud.

Täitemenetluse saab alustada vaid piiratud ning rangelt formaliseeritud tunnustega täitedokumendi alusel, tegemist ongi formaliseerituse ühe väljendusega, samas pankrotimenetluse alustamisel ei ole esmatähtis formaliseeritud täitedokument vaid üldises mõttes nõude olemasolu. Samas esitab PankrS 10 lg 2 täpsed nõuded, mida peab sisaldama pankrotiavaldus ja selle lisad. Ka seda võiks lugeda formaliseerituse nõudeks.

Võrreldes seega formaliseerituse printsiipi täitemenetluses ja võlgniku õiguste kaitse printsiipi pankrotimenetluses saab tuletada menetluse eesmärkide osalist erinevust. Nõude rahuldamise eesmärk on mõlema menetluse korral selgelt tuvastatav. Samas on võlgniku kaitse sh sotsiaalse tagapõhjaga sisu, vaid pankrotimenetluse eesmärgina tuvastatav. PankrS § 2 teise lause kohaselt, füüsilisest isikust võlgnikule antakse pankrotimenetluse kaudu võimalus vabaneda oma kohustustest PankrS ettenähtud korras. Seega, töö autori arvates on tegemist sotsiaalse tagapõhjaga võlgniku esmase ning olulisima kaitse normiga. Täitemenetluses ei ole mõeldav, et menetluse käigus kaalutakse võlgadest vabastamist, selle keelu kehtestab kaudsest formaliseerituse printsiip.

Ka TMS-is on sotsiaalse tagapõhjaga võlgniku kaitse norme. Esmalt näiteks mitteametlitavate asjade kataloog ning ka TMS § 45 tulenev täitemenetluse peatamine, pikendamine ja ajatamine kohtumääruse alusel. Normi kohaselt võib kohus võlgniku avalduse alusel täitemenetluse peatada või täitmist pikendada või ajatada, kui menetluse jätkamine on võlgniku suhtes ebaõiglane. Seejuures tuleb arvestada sissenõudja huvisid ning muid asjaolusid, mh võlgniku perekondlikku ja majanduslikku olukorda.

Tuleb märkida, et eeltoodud sätet saab kohaldada vaid kohus, võlgniku avalduse alusel. Seega kohtutäituri pädevus puudub. Siingi on tuvastatav formaliseerituse printsiibi olemasolu mis väljendub selles, et kohtutäitur ei saa otsustada menetluse peatamist põhjusel, et menetlus on ebaõiglane. Seadusandja on leidnud, et ebaõigluse sisustamine on sisult materiaaõiguse kohaldamine ning ei kuulu kohtutäituri otsustusallasse.

Riigikohus on 12.06.2012 määruses⁶⁸ leidnud, et TMS § 45 kohaldamiseks annavad alust vaid erandlikud asjaolud. TMS § 45 sätestab nn üldise õigusklauslina ja erandnormina, millal on võimalik täitemenetlus peatada, ajatada või pikendada, kui selle jätkamine oleks võlgniku suhtes ebaõiglane. Erandliku normina tuleb TMS § 45 tõlgendada kitsendavalt, kuna üldjuhul võib iga võlgnik esitada väite, et täitemenetlus on tema suhtes ebaõiglane, sest arestitakse ja müüakse temale kuuluvat vara. Seega annavad TMS § 45 kohaldamiseks alust vaid erandlikud asjaolud. Selliseks erandlikuks asjaoluks ei ole üldjuhul ainuüksi elukoha kaotus, mis reeglina sellise täitemenetlusega kaasneb. Samas ei ole välistatud, et ka elukoha kaotuse korral võidakse täitemenetlus peatada, kui võlgnikul on nt väikesed lapsed, raske haigus, ta on väga kõrges vanuses või esinevad muud sarnased asjaolud ning võlgnik vajab aega uue elukoha leidmiseks. Samas ei

⁶⁸ RKTkm 3-2-1-79-12.

saa täitemenetluse peatamine või ajatamine TMS § 45 erandlikku iseloomu arvestades olla väga pikaajaline. Üldjuhul on ajatamine võimalik kuude-, mitte aastatepikkuseks ajavahemikuks.

Seega saab eelnevale tuginedes väita, et võlgniku sisuliste õiguste kaitse printsiip on pankrotimenetluse tagatud ainuüksi selle sõnaselge sätestamisega seaduses. Kui formaliseerituse printsiibile lisada täitemenetluses kohalduva eesmärgi nõude võimalikult kiire rahuldamise saab väita, et täitemenetluses on võlgniku õigused oluliselt vähem tagatud kui pankrotimenetluses. Samas annab täitemenetluse formaliseeritus ka olulised õiguskaitse vahendid, milleks on kohtutäituri tegevuse peale kaebuse esitamine ning ka erinevad hagimenetlused.

Seega ei ole formaliseerituse printsiip ja võlgniku õiguste kaitse vastandlikud ning teineteist välistavad põhimõtted.

2.2. Kollektiivsuse põhimõtte välistamine täitemenetluses

Käesoleva magistritöö esimeses peatükis käsitles autor kollektiivsuse ehk pari passu printsiipi, kui pankrotimenetluse üht olulisimat juhtpõhimõtet.

R. Koulu jt seisukohtadele tuginedes selgitas autor, et kollektiivsuse printsiip pankrotimenetluses viib olukorrani kus võlgniku varadel ei ole enam üksikomanikku. Võlgniku varadele sissenõude pööramine toimub võlausaldajate kollektiivsete otsustuste tulemusel. Maailmapank on viidanud vajadusele võlgniku vara enneaegset tükeldamist taotlevate, kiiret lahendust otsivate võlausaldajate tegevuse ennetamist.

Samas, on ka pankrotimenetluses erandeid kollektiivsuse printsiibi kohaldamisel ning seda ennekõike pandipidaja õiguste eelistamisel.

Täitemenetluses seevastu vastandub põhimõtte prior tempore, potior iure, kollektiivsuse põhimõttele.

Kohtutäituril on lähtudes formaliseerituse printsiibist kohtustus realiseerida täitmisavaldusest tulenev sissenõue. Maksujõuetuse põhjuste uurimine, teiste võlausaldajate huvidega arvestamine ei ole kohtutäituri pädevuses.

Prior tempore, potior iure põhimõtte realiseerub ilmekalt TMS § 119 lg 1 lähtuvalt, kui rahalise nõude on arestinud mitu kohtutäiturit mitme sissenõudja kasuks, maksab võlgniku suhtes kohustatud kolmas isik, sealhulgas krediidasutus, raha kohtutäituritele arestimisaktide saabumise järjekorras. Sõltumata saabumise hetkest loetakse lapse elatisnõude alusel koostatud arestimisakt esimesena saabunuks. Eelnev välistab kollektiivsuse põhimõtte.

Viidatud normist tuleneb, et ühe võlgniku suhtes võivad erinevate täitmisavalduse ja täitedokumentide alusel sissenõude pöörata erinevad kohtutäiturid. TMS § 3 lg 1 kohaselt, täitedokumentide täitmist korraldavad kohtutäiturid, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti.

Seega tekib olukord, kus kohtutäiturid konkureerivad sissenõude pööramisel omavahel. TMS § 8 kohaselt on kohtutäitur kohustatud viivitamata tarvitusele võtma kõik seadusega lubatud abinõud täitedokumendi täitmiseks.

Arestimise ajalisest eelisõigusest tulenev printsiip on kehtiv osaliselt jaotuskava koostamisel, kus vara müügist laekunud rahalised vahendid jaotatakse arestimise järjekorras, eelisõigus nõude rahuldamiseks on isikul kelle avalduse alusel vara esimesena arestiti.

Erand tuvastatakse TMS § 149 lg 1 lähtuvalt. Kui kinnisasjale sissenõude pööramise avaldus esitatakse pärast kinnisasja arestimist teise sissenõudja kasuks, teeb kohtutäitur otsuse lubada avalduse esitajal osaleda menetluses. Teist arestimisakti ei koostata ja keelumärget kinnistusraamatusse ei kanta.

Seega on seadusandja soovinud välistada olukorra, kus kinnisturegistrisse on kantud mitmete erinevate nõuete tagamiseks keelumärked. Keelumärked ei saa omada järjekohta, kuna ei ole asjaõigused.

Jaotuskava koostamisel kohaldatakse aga siiski eelisõigust selle isiku kasuks, kelle nõude tagamiseks arestimine toimus ning nõue rahuldatakse eelisjärjekorras.

Riigikohus on pidanud taunitavaks olukorda, kus ühe võlgniku suhtes viivad täitemenetluse läbi mitmed erinevad kohtutäiturid.

Riigikohtu 29.01.2014 määruses⁶⁹ leiti, et mh tuleks analüüsida, kas on mõistlik ja õigustatud lahendus, mil samal perioodil ühe võlgniku vastu esitatud nõuded võivad olla jaotatud erinevate kohtutäiturite vahel. Kui sellise jaotuse tõttu peab võlgnik maksma kohtutäituri tasusid mitu korda ning võlgniku vara müügist saadud tulemist eelisjärjekorras täitemenetluse kulude mahaarvutamise tõttu väheneb ka sissenõudjale väljamakstav summa, ei ole selline lahendus võlgniku ja sissenõudja, vaid üksnes kohtutäituri huvides. Kaaluda võiks mh lahendust, mil vähemalt kinnisasjale sissenõude pööramisel koondatakse kõik nõuded sama võlgniku vastu kohtutäituri kätte, kes on esimesena kinnisasja arestinud. Viimasel juhul on oluline tagada kohtutäiturite teenuse võrdne kvaliteet üle Eesti, kuna lahendus kalduks kõrvale põhimõttest, mille kohaselt võib sissenõudja ise valida kohtutäituri, kellele esitada täitmisavaldus.

⁶⁹ Ibid., (viide 16).

Eeltoodust tulevalt leiab töö autor, et kollektiivsuse välistamine täitemenetluses ning kohtutäiturite omavaheline konkurents kahjustavad võlausaldajate huvisid nii täitemenetluses kui ka võimalikus järgnevas pankrotimenetluses. Kui vara on enne pankrotimenetlust ühe võlausaldaja nõude katteks realiseeritud sh põhjusel, et arestimine toimus ajaliselt enne kui teiste võlausaldajate vastav nõue esitati, siis pankrotimenetluse algamisel selgub, et vara puudub ja pankrotimenetlus raueb.

Lisaks tekitab küsitavusi ka võimalik pahatahtlus fiktiivse nõude tekitamisel.

Kollektiivsuse välistamine täitemenetluses annab võimaluse kuritarvitusteks. Autor analüüsib hüpoteetilist olukorda, kus võlgnik soovib välistada osade võlausaldajate nõuete rahuldamise.

TMS § 2 lg 1 p 8 tunnistab täitedokumendina rahalise nõude kohta notariaalselt tõestatud kokkulepet, mille kohaselt on võlgnik pärast nõude sissenõutavaks muutumist andnud nõusoleku alluda kohesele sundtäitmisele. Seega võimaldab eeltoodu pahatahtlikul võlgnikul ja sissenõudjal sõlmida fiktiivse kokkuleppe nõude olemasolu kohta. Tegemist on formaalselt täidetava täitedokumendiga. Samas on võimalik esitada ka kohtusse haginõue, mida sisuliselt kohus ei käsitle ning rahuldab hagi näiteks võlgniku õigeksvõtuga.

Võlgnik, kellel on teave, võimalike esitatavate teiste nõuete kohta võib ennetada nimetatud nõudeid ning kokkuleppel nn fiktiivse sissenõudjaga alustada täitemenetlust. Täitemenetluse käigus on kohtutäituril kohustus viivitamatult arestida võlgniku varad. Toiming annab seega eelisõiguse nõuete rahuldamiseks enne teisi võimalikke võlausaldajaid.

Töö autor väidab, et kollektiivsuse välistamine täitemenetluses ning kes ees see mees printsiip, annavad võimaluse kuritarvitusteks ning ei taga nõuete rahuldamisel võlausaldajate huvidega arvestamist.

Töö autor leiab, et nõude proportsionaalne rahuldamine lähtudes sissenõude summa suurusest on õiglasem ning põhjendatum lähenemine.

2.3. Võlausaldajate võrdsuse põhimõte versus sissenõudja nõude võimalikult kiire rahuldamine

Võlausaldajate võrdsuse põhimõte on seotud ka eelnevas alapunktis käsitletud kollektiivsuse põhimõttega, mõlemad põhimõtted on pankrotimenetluse juhtpõhimõteteks. Sissenõudja nõude võimalikult kiire rahuldamine aga täitemenetluse oluliseks printsiibiks.

Käesoleva magistritöö sissejuhatuses viitas autor lühidalt põhjustele miks algatada võlgniku vastu täitemenetlus või siis pankrotimenetlus ning ka võimalikele põhjustele, miks võlgnik ei tasu nõuet.

Esmalt, võlgniku tahtlik kohustusest kõrvalehoidmine, nimetatu ajendiks on üldjuhul mittenõustumine kohtulahendi või muu täitedokumentiga, võlgnik leiab, et lahend on tema suhtes ebaõiglane ning tahtlikult ja teadlikult ei täida täitedokumenti. Eeldus aga on selles, et võlgnik ei ole varaliselt seisundilt võlgnik. Võlgnikul on piisavalt rahalisi vahendeid, et nõue täita. Viidatud juhul peaks kohalduma TMS. Kohtutäitur, lähtudes printsibiist nõue tuleb viivitamatult rahuldada, arestib võlgniku pangakonto ning aresti tulemusel laekub võlgniku tahte vastaselt ehk sundkorras nõudesumma, millele lisanduvad täitekulud. Täitemenetlus lõpetatakse ning eesmärk on täidetud.

Selline nõude kiire rahuldamine on põhjendatud ning aitab sh vältida ka tekkivaid lisakulusid viiviste ja muude kõrvalkulude näol.

Kuid milline õiguslik olukord tekkitab siis, kui võlgniku pangakonto, sissetulek ning kinnisvara ja vallasvara arestitakse. Varale määrakase täitemenetluse käigus turuhind ning ilmneb, et võlgnikul on eeldatavasti vara vähem kui on sissenõuete summa sh on täitemenetluse algatanud mitmed erinevad sissenõudjad. TMS § 60 lg 1 tulenevalt on võlgnik kohustatud esitama kohtutäituri nõudel oma vara, sealhulgas ka kohustuste nimekirja.

PankrS § 1 lg 2 ja lg 3 sätestavad, võlgnik on maksejõuetu, kui ta ei suuda rahuldada võlausaldaja nõudeid ja see suutmatuse ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. Juriidilisest isikust võlgnik on maksejõuetu ka siis, kui võlgniku vara ei kata tema kohustusi ja selline seisund ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine.

Seega lähtudes eeltoodust on tegemist püsiva maksejõuetusega. Täitemenetluse jätkamine nimetatud olukorras kahjustab ilmselt võlausaldajate võrdsuse põhimõtet.

Lähtudes käesoleva magistritöö alapunktis 2.2 analüüsitud täitemenetluses kohalduva prior tempore, potior iure põhimõttest on eelisõigus nõude rahuldamisel isikutel, kelle nõude alusel arestist vara esimesena.

Pankrotiavalduse esitamise kohustus on võlgnikul. TsÜS § 36 kohaselt on juriidilisest isikust võlgnikul pankrotiavalduse esitamise kohustus, kui on ilmne, et juriidiline isik on püsivalt maksejõuetu, seega peavad juhatuse või seda asendava organi liikmed esitama pankrotiavalduse.

Füüsilise isiku puhul pankrotiavalduse esitamise kohustust ei ole. Juriidilise isiku pankrotiavalduse esitamise kohustus seostub äriühingu puhul kohalduva piiratud vastutusega ehk

vastutusega mis on seotud äriühingu varadega. Juhul, kui äriühingu kohustuste ja õiguste saldo on negatiivne on tegemist maksejõuetusega.

PankrS § 10 lg 2 kohaselt peab võlausaldaja pankrotiavalduse esitamisel võlgniku maksejõuetuse põhistamiseks, mh tuginema vähemalt asjaolule, et võlgniku suhtes toimivas täitemenetluses ei ole kolme kuu jooksul vara puudumise tõttu saadud nõuet rahuldada või kui täitemenetluses ilmneb, et võlgnikul ei jätku vara kõigi kohustuste täitmiseks. Täpsustuseks tuleb lisada, et võlausaldajal on võimalik pankrotiavaldus esitada ka põhjusel, et võlgnik ei ole täitnud kohustust 30 päeva jooksul pärast kohustuse sissenõutavaks muutumist ja võlausaldaja on teda kirjalikult hoiatanud kavatsusest esitada pankrotiavaldus (pankrotihoiatus) ning võlgnik ei ole seejärel kohustust täitnud 10 päeva jooksul.

Seega, TsÜS § 36 tuleneb kohustust esitada viivitamatult pankrotiavaldus maksjõuetuse ilmnemisel, samas võib PankrS § 10 kohaselt varatu võlgniku suhtes toimuda täitemenetlus kolme kuu jooksul.

Töö autori arvates kahjustab selline lähenemine võlausaldajate võrdsuse põhimõtet. Seega on võimalus eelistada täitemenetluse käigus nõude esitanud võlausaldajaid. Samuti tekitab küsimusi PankrS § 10 lg 2 sõnastus, esmalt väidab lause esimene osa, et kolme kuu jooksul ei ole nõuet vara puudumise tõttu saanud rahuldada ning lause teine osa selgitab, et võlgnikul ei jätku vara kõigi kohustuste tagamiseks. Sisuliselt on tegemist sama olukorraga.

Tuleb märkida, et viidatud PankrS § 10 paneb võlgniku maksjõuetuse selgitamise teabe kogumise ning info edastamise kohustuse võlausaldajale.

Mõnevõrra arusaamatuks jääb miks seadusandja ei kohusta füüsilisest isikust võlgnikku esitama pankrotiavaldust. Võlgnike kollektiivseid huvisid kahjustab täitemenetluse läbiviimine ühetaoliselt nii füüsiliste kui ka juriidiliste isikute maksjõuetuse puhul.

Aastaid kestvad täitemenetlused isikute vastu, kelle osas on lihtsalt tuvastava maksjõuetus kahjustavad nii täitemenetluses kehtivat põhimõtet nõude võimalikult kiirest rahuldamisest, kui ka võlausaldajate võrdse kohtlemise printsiipi.

Erandina tuleks märkida hüpoteegilepingust tulenevate pandinõuete täitmist täitemenetluses.

Printsiip prior tempore, potior iure kehtib pandinõuete puhul erandina, nii täitemenetluses kui pankrotimenetluses. Siinjuures ei rakendu võlausaldajate võrdse kohtlemise printsiip, kuna mõlemas menetluses on nõude rahuldamise eelisõigus pandipidajal.

2.4. Vara müügiviisid sundmenetluses

PankrS § § 135 lg 1 kohaselt müüb haldur pankrotivara TMS sätestatud korras, arvestades PankrS ettenähtud erisusi. Esmane müügiviis pankrotimenetluses ja täitemenetluses on vara müük enampakkumisel.

Täitemenetlus toimub TMS alusel PankrS tulenevate erisustega, täituri õigused on pankrotihalduril. Olulisemad erisused mida PankrS sätestab on vara müügil, on alghinna määramine lähtudes PankrS § 136 lg 2. Vara alghinna määrab haldur, kooskõlastades selle pankrotitoimkonnaga ning PankrS § 136 lg 3 kohaselt võib haldur vara alghinda kordusenampakkumise läbiviimisel vähendada kuni 50 %. Suuremas ulatuses võib alghinda vähendada üksnes pankrotitoimkonna nõusolekul.

TMS võrreldes tuleb märkida, et varale alghinna määramine ei erine põhimõtteliselt pankrotimenetluse käigus vara hinna määramisest. TMS § 74 lg 3 ja lg 3 kohaselt arestitud asjad hinnatakse võlgniku ja sissenõudja kokkuleppel. Kui võlgnik ja sissenõudja ei saavuta asjade hindamises kokkulepet, samuti kui vähemalt üks nendest ei ole arestimise juures, hindab vara kohtutäitur.

Pankrotimenetluses määrab pankrotihaldur varale hinna ja kooskõlastab selle pankrotitoimkonnaga. Täitemenetluses tuleb samuti eelnevalt selgitada, kas võlgnik ja sissenõudja saavutavad kokkuleppe vara hinna osas, kui kokkulepet hinna osas ei saavutata, määrab varale hinna kohtutäitur.

Varale määratud alghinna langetamise osas ei ole samuti põhimõttelisi erinevusi. TMS § 100 lg 5 kohaselt, võib kohtutäitur asjad alla hinnata, kuid mitte rohkem kui 25 % eelmise enampakkumise alghinnaga võrreldes, küsides allahindamise kohta eelnevalt võlgniku ja sissenõudja seisukohta. PankrS on allahindamise ulatus küll suurem, 50 % alghinnast, kuid menetlus on sisult sarnane.

Oluline erinevus täitemenetluse ja pankrotimenetluse vahel on eeltoimingutel mida teostatakse enne vara müüki enampakkumisel.

Täitemenetluses tuleb võlgniku vara enne müüki arestida st keelata vara käsutamine. Pankrotimenetluses vara müügi korral arestimistoimingut ei eelne. PankrS § 45 kohaselt lõppeb enne pankroti väljakuulutamist võlgniku varale kohaldatud arest pankroti väljakuulutamisega.

Nii täite- kui pankrotimenetluses on võlgnikul võimalus müüa vara ka nn vabakäeliselt. Täitemenetluses annab kohtutäitur võlgnikule võimaluse müüa vara kohtutäituri kontrolli all.

TMS § 102 lg 6 kohaselt toimub asja müümine kohtutäituri kontrolli all müügilepingu kohta võlaõigusseaduses⁷⁰ (VÕS) ettenähtud korras. Kohtutäitur annab müügiks nõusoleku. Kohtutäituri kohustus on tagada, et vara müügist laekuvad rahaliste vahendite arvelt rahuldatakse sissenõue.

Arestitud vara müügiks kohtutäituri kontrolli all peab sissenõudja andma nõusoleku. TMS § 102 kohaselt võib kohtutäitur lubada võlgnikul asja müüa ka sõltumata sissenõudja nõusolekust, kui enampakkumine on nurjunud või võib eeldada, et asja ei õnnestu enampakkumisel müüa või asja enampakkumisel eeldatavalt saadav tulem on oluliselt väiksem, võrreldes võlgniku poolt korraldatavast müügist saadava tulemiga. Kui enampakkumine on nurjunud ostuhinna maksmise kohustuse rikkumise tõttu, võib kohtutäitur lubada võlgnikul asju müüa ilma sissenõudja nõusolekuta üksnes siis, kui nurjunud on ka kordusenampakkumine.

TMS § 102 lg 4 kohaselt ei luba kohtutäitur võlgnikul vara müüa vara arestimise aktis märgitust madalama hinnaga. Samas on enampakkumisel võimalik arestitud vara allahinnata kuni 70 % esimese enampakkumise hinnast. Töö autor leiab, et juhul kui vara müük enampakkumisel on nurjunud siis võiks lubada vara müüki vabakäeliselt sama või kõrgema hinnaga kui viimasel nurjunud enampakkumisel.

Kui täitemenetluse käigus peab initsiatiiv vara müügiks vabakäeliselt tulema võlgnikult, siis PankrS 137 lg 1 määratleb, et võlausaldajate üldkoosolek võib teha haldurile ettekirjutuse müüa vara enampakkumiseta kui vara müük sel viisil annab suuremat kasu, seega teevad ettepaneku vara müügiks vabakäeliselt võlausaldajad.

PankrS ja TMS rõhutavad, et võlgniku vara tuleb müüa sellisel viisil mis annaks suuremat kasu. TMS § 74 lg 5 kohaselt lähtub kohtutäitur asja hindamisel selle harilikust väärtusest. TsÜS § 65 kohaselt on eseme harilik väärtus selle kohalik keskmine müügihind (turuhind). PankrS ei määratle üheselt, millest peaks pankrotihaldur vara müügihinna määramisel lähtuma. Samas sätestavad mõlemad seadustikud allahindluse ulatuse, PankrS 50 % ja TMS 70 %.

Töö autori arvates ei ole põhjendatud arestitava vara müügihindade allahindamine turuväärtusest 50 % -70 % võrra.

TMS reguleerib vallasvara arestimist ja müüki TMS § 64 -104, kinnisasjade arestimist ja müüki TMS § 137-161. Seega reguleeritakse täitemenetluses vara müüki kokku 65 erinevas sättes, siis PankrS reguleerib vara müügimenetletust peatükk 8, milles on kümme paragrahvi.

⁷⁰ VÕS. RT I 2001, 81, 487.

Detailne menetlustoimingute reguleeritus täitemenetluses on tingitud formaliseerituse printsiibi kohaldumisest. Kaalutusotsustuste tegemine on viidud miinimumini.

Pankrotimenetluses on pankrotihalduril lai kaalutusruum sh varale hinna määramisel ja vara hinna langetamisel.

Oluline erinevus on aga kaebeõiguse teostamisel. TMS näeb ette detailse korra, kuidas on võlgnikul võimalik vaidlustada kohtutäituri poolt varale määratud alghinda. TMS § 74 lg 7 ja lg 8 kohaselt võivad võlgnik ja sissenõudja kohtutäituri määratud hinna kohtutäiturile esitatava kaebusega vaidlustada, TMS §-s 217 sätestatud korras. Hinna vaidlustamise korral taotleb kohtutäitur uue hindamise korraldamiseks eksperdi määramist kohtult.

Formaliseeritus täitemenetluses väljendub asjaolus, et kohtutäitur ei saa ise määrata vara hindamiseks eksperti, eksperdi määrab kohus.

PankrS pankrotihalduri tegevuse vaidlustamise võimalused on oluliselt erinevad. Samas teostab halduri tegevuse üle järelevalvet mh kohus. PankrS § 69 lg 2 kohaselt, kui haldur rikub oma kohustusi, võib kohus määrata talle trahvi, kui kohus on teinud haldurile trahvihoiatuse. Kohustuse raske rikkumise korral, võib kohus haldurit trahvida eelnevat hoiatust tegemata. Seega ei ole kohtul otsest pädevust halduri toiminguid tühistada vaid määrata trahvi.

PankrS § 77 lg 7 kohaselt on võlausaldajate üldkoosoleku pädevuses halduri tegevuse peale esitatud kaebuste lahendamine. Haldusjärelevalve halduri tegevuse üle teostab ka Justiitsministeerium.

Halduri tegevuse peale võivad võlausaldaja ja võlgnik kaevata pankrotitoimkonnale, võlausaldajate üldkoosolekule, kohtule, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojale või Justiitsministeeriumile.

PankrS § 83 lg 1 kohaselt võib võlgnik, võlausaldaja või haldur nõuda, et kohus tunnistaks kehtetuks võlausaldajate üldkoosoleku otsuse, mis ei vasta seadusele. Seega on halduril õigus üldkoosoleku otsus milles on antud hinnang halduri tegevusele, vaidlustada.

Tuleb märkida, et vara müümisel rakendub pankrotimenetluses efektiivsuse põhimõte. Vara müük ei ole liialt reguleeritud, PankrS määratleb põhinõudena vara müüki suurema kasu saamise eesmärgil. Otsest järelevalvet teostavad võlausaldajad.

2.5. Menetluskulud täitemenetluses ja pankrotimenetluses

Nii pankrotimenetluses kui ka täitemenetluses toimub kulude hüvitamine võlgniku vara arvelt.

Kohtutäituri seaduse⁷¹ § 29 lg 2 kohaselt on kohtutäituril õigus nõuda menetluse algatamisel täitekulude ettemaksu. Sarnaselt toimub pankrotimenetluses ka kohtudeposiidi ehk ettemaksu nõudmine. PankrS § 11 lg 1 kohaselt, võib kohus määrusega kohustada pankrotiavalduse esitanud võlausaldajat tasuma ajutise halduri tasu ja kulutuste katteks deposiidina selleks ettenähtud kontole kohtu määratud rahasumma, kui on alust eeldada, et pankrotivara selleks ei jätku.

Täitemenetluses eritatakse kahte erinevat täitekuulu liiki. Esmalt on kohtutäituril õigus nõuda menetluse läbiviimise käigus nõude rahuldamisest vastavat kohtutäiturit tasu. Tasu määratakse kas protsendina sissenõutud summast või kindla tasumäärana teostatud menetlustoimingut eest.

Teine kulu liik on täitekuulu, tegemist on menetluse käigus tehtud kulutuste hüvitamisega. Siia kuuluvad transpordikulud, menetluskulud, menetluskulud, menetluskulud, menetluskulud jne.

Kui täitemenetluses on erinevaid kululiike üldjuhul kaks, siis PankrS § 150 sätestab pankrotimenetluse kulud:

- menetluskulud;
- ajutise halduri tasu;
- halduri tasu;
- pankrotitoimkonna liikmete tasu;
- ajutise halduri ja halduri tehtud vajalikud kulutused oma ülesannete täitmiseks;

Üldise printsiibi kohaselt rahuldatakse nii täitekulud kui pankrotimenetluse kulud enne teisi võlausaldajaid. Menetluskulud asuvad jaotuskavas tinglikult järjekohal null.

Oluline üldpõhimõte nii täite- kui pankrotimenetluses on ristsubsideerimine. Tasud liigituvad sissenõutud summast sõltuvateks tasudeks ja kindla tasumääraga tasudeks. On selge, et kõik täitemenetlused kui ka pankrotimenetlused ei lõppe nõude rahuldamisega.

⁷¹ KTS. RT I 2009, 68, 463.

Kohtutäituri seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskirja⁷² kohaselt ei ole täielikku kulupõhimõttest lähtumist võimalik rakendada, kuna statistiliselt katab üks täitemenetlus kolme n-ö tühja menetluse kulu ehk ristsubsideerimine on vältimatu, sest kohtutäituri tasu tuleb võlgniku vara arvelt. Juhul, kui võlgnik on varatu, ei saa ka kohtutäitur tasu. Teatud menetlustoimingute puhul, näiteks menetluskulude kättetoimetamine on võimalik viia kohtutäituri tasu vastavusse toimingute sooritamisel realselt kantud kuluga, teiste puhul näiteks pangakontode arestimine, vara arestimisakti koostamine, see võimalik ei ole.

Tuleb märkida, et viidatud seaduseelnõuga muudetakse oluliselt kohtutäiturite tasusüsteemi. Seni on kehtinud põhimõte, et täitemenetluse alustamise tasu on ühetaoline fikseeritud summa kõigi menetluste puhul sõltumata sissenõutava summa suuruselt või menetluse keerukusest. Selleks, et viia täitemenetluse alustamise tasu vastavusse toimingute keerukusega, on eelnõus ette nähtud täitemenetluse alustamise tasu tõstmine kehtiva regulatsiooniga võrreldes ning tasu viimine sõltuvusse sissenõutava summa suuruselt ja võlgniku elukoha andmete rahvastikuregistris ajakohasena kajastamisest⁷³.

Kohtutäituri tasu suurus hakkab sõltuma kohtutäituri poolt teostatud toimingute hulgast ja tulemuslikkusest.

Seaduseandja on esmaste kulude hüvitamiseks võimaldanud menetluskulude ettemaksu. Sellele vaatamata ei jätku kõigi kulude sh halduri või täituri töötasuks ettemaksudest. On arusaadav, et suure müügikäibega menetlused rahastavad menetlusi, kus puudub võlgnikel vara.

Eelpool toodud kirjeldus menetluskuludest on oluline hindamaks täitemenetluse ja pankrotimenetluse konkureerimist. Pankrotimenetluses tuleb selgitada võlgniku maksjõuetuse põhjused, läbiviia võlgadest vabastamise menetlus, siis täitemenetluses on oluline vara kiirmüük. Kui vara on kiirelt müüdud ning jätkuvaks pankrotimenetluse eesmärkide selgitamiseks ei jätku rahalisi vahendeid, siis on kahjustatud nii võlgniku, kui ka teiste võlausaldajate huvid.

⁷² Eelnõude Infosüsteem. Kohtutäituri seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu. Kättesaadav: file:///C:/Users/Kasutaja/Downloads/KTS%20ja%20TMS%20muutmise%20seadus_SK_uus%20(1).pdf 15.12.2014

⁷³ Ibid.

3. Sundmenetluste ühtlustamise võimalused ja vajadus

Eelnevates peatükkides analüüsib töö autor pankroti- ja täitemenetluse põhimõtete sarnasusi ning erinevusi. Analüüsi tulemusel selgub, et maksejõuetu isiku suhtes täitemenetluse läbiviimine kahjustab olulist pankrotimenetluses kohalduvat võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtet.

Maksejõuetul isikul ei ole lubatud osaleda tavapärases majandustegevuses, sellisel isikul on TsÜS § 36 kohaselt pankrotiavalduse esitamise kohustus, kohustuse mittejärgmine toob kaasa kriminaalvastutuse. Täitemenetluses kohalduva formaliseerituse printsiibi kohaselt ei ole kohtutäituril õigus ega kohustus selgitada, kas isik on püsivalt maksejõuetu või mitte.

Pankrotimenetlus algatatakse vaid võlgniku või võlausaldaja avalduse alusel, sh on võlgnikul kohustus esitada pankrotiavaldus. Füüsilisel isikul ei ole pankrotiavalduse esitamise kohustust.

Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja poolt avaldatud, 2011 aasta statistika⁷⁴ kohaselt oli seisuga 01.01.2011 kohtutäiturite menetluses 475 362 täiteasja nõudesummas 1 022 875 636.- eurot. Perioodi 01.01.2011 - 31.12.2011 võeti menetlusesse 134 235 täiteasja nõudesummas 431 650 163.- eurot. Perioodil 01.01.2011-31.12.2011 lõpetati nõude rahuldamisega 70 622 täiteasja nõudesumma 207 113 477.- eurot. Nõuete jääk seisuga 31.12.2011 oli 486 691 täiteasja nõudesummas 1 084 375 577.- eurot.

Seega, 2011 aasta statistika kohaselt alustasid kohtutäiturid täitemenetluse nõudesummas 431 650 163.- eurot ning lõpetasid täitemenetluse nõudesummas 207 113 477.- eurot. Sissenõudmata nõuete jääk kasvas 2011 aastal 224 536 686.- euro võrra.

Seisuga 31.12.2011 oli sissenõudmata nõuete jääk täitemenetluses 1 084 375 577.- eurot.

Üldistades võib väita, et 1 000 000 000.- euro suuruses summas on täitemenetlus läbiviidud vähemalt ühe aasta jooksul, võrdluseks Eesti Vabariigi riigieelarve⁷⁵ on 2011 aastal 6 000 000 000.- eurot. Seega on nõuete jääk täitemenetluses 1/6 riigieelarvest.

Sissenõudmata summa jäägi põhjuseid võib olla kaks. Esmalt täitemenetluse, kui sundmenetluse vähene efektiivsus või võlgnike maksejõuetus. Viimane põhjus on tõepärasem, kuna analüüsides

⁷⁴ Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja 2011 aasta täitestatistika.

Kättesaadav: [http://www.kpkoda.ee/doc/T%C3%A4itestatistika+2010+lahendiliigi+j%C3%A4rgi+\(eurod es\).pdf](http://www.kpkoda.ee/doc/T%C3%A4itestatistika+2010+lahendiliigi+j%C3%A4rgi+(eurod%20es).pdf) (15.12.2014).

⁷⁵ 2011. RES. RT I, 28.12.2010, 6

täitemenetluses kasutatavaid seaduslikke võimalusi ei ole usutav, et võlgnikel õnnestuks peita või varjata vara 1 000 000 000.- euro väärtuses.

Käesolevas magistritöös analüüsitud täitemenetluses kohalduv nõude kiire ja efektiivse rahuldamise põhimõte kohaldumine ei ole tagatud. Nõude kiire rahuldamine on võimalik, kui võlgnikul on piisavalt vara millele sissenõue pöörata. Kui võlgnikul puudub vara nõude rahuldamiseks on tegemist püsiva maksejõuetusega. Püsiv maksejõuetus on pankrotisituatsiooni tunnus. Seega tuleb asuda seisukohale, et tegemist on enamuses maksjõuetute isikute vastu menetletavate täitemenetlusega.

PankrS § 10 lg 2 p 2 kohaselt peab võlausaldaja võlgniku maksejõuetuse põhistamiseks mh tugineda asjaolule, et võlgniku suhtes toimivas täitemenetluses ei ole kolme kuu jooksul vara puudumise tõttu saadud nõuet rahuldada või kui täitemenetluses ilmneb, et võlgnikul ei jätku vara kõigi kohustuste täitmiseks.

Eelnevalt viidatud PankrS sättest tuleneb, et kolm kuud kestnud täitemenetlus annab aluse pankrotiavalduse esitamiseks. Seega on seadusandja kehtestanud ajalise kestvuse täitemenetlusele, kolm kuud, pärast mida võib tuvastada püsiva maksjõuetuse esinemist.

TsÜS § 36 kohaselt on juriidilisest isikust võlgnikul pankrotiavalduse esitamise kohustus, kui on ilmne, et juriidiline isik on püsivalt maksejõuetu. Millal on ilmne, et isik on püsivalt maksejõuetu?

PankrS § 10 lg 2 p 1 kohaselt on selleks mh kolm kuud kestnud täitemenetlus.

PankrS § 1 lg 1, 2 ja 3 kohaselt on pankrot võlgniku kohtumäärusega väljakuulutatud maksejõuetus. Võlgnik on maksejõuetu, kui ta ei suuda rahuldada võlausaldaja nõudeid ja see suutmatkus ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. Juriidilisest isikust võlgnik on maksejõuetu ka siis, kui võlgniku vara ei kata tema kohustusi ja selline seisund ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine.

P. Varul on käsitletud maksjõuetuse tuvastamise põhiprobleeme. Peamiseks probleemiks, millele kohus peab lahenduse leidma, ongi küsimus võlgniku majanduslikust olukorrast, kas tema majanduslik olukord võimaldab tal oma võlad tasuda või mitte. Oluline on siinjuures muidugi võlgniku varaline seisund - kui palju on tal vara. Kui vara ongi rohkem kui võlgasid, ei pea see veel tähendama, et võlgnik ei ole maksejõuetu. Nii näiteks võib olla võlgnikul hooneid või rajatisi, mille nn. bilansiline maksumus on suur, kuid on ilmne, et neid ei soovi keegi sellise hinna eest osta ning vaatamata sellise vara olemasolule ei ole võlgnik ikkagi suuteline võlausaldajate nõudeid rahuldama. Oluline on tähelepanu pöörata võlgniku vastu esitatavate nõuete tähtaegadele,

võlgnikul ei peagi olema vahendeid kõigi võlgade maksmiseks; kui on alust arvata, et ta on suuteline maksma võlgasid siis, kui neid saab esitada, ei ole tegemist maksejõuetusega. Kohus ei tee otsust selle nõude rahuldamise suhtes, millel põhineb pankrotiavaldus, arutelu objektiks on võlgniku majanduslik olukord. Siiski peab olema kohus veendunud, et tegemist on nn. selge nõudega. Pankrotiavalduse lahendamisel tekib seega teatud mõttes vastuoluline olukord - et pankrot välja kuulutada, peab olema selge, et nõue, millel pankrotiavaldus põhineb, on põhjendatud, kuid kohtuotsust nõude rahuldamise kohta ei tehta. Kui pankrot on välja kuulutatud, on pankrotiavalduse esitanud võlausaldaja oma nõudega võrdses seisundis teiste võlausaldajatega⁷⁶.

TMS § 48 lg 1 sätestab täitemenetluse lõpetamise alused, kohtutäitur lõpetab täitemenetluse:

- sissenõudja avalduse alusel;
- kirjaliku dokumendi esitamisel, kui sellest nähtub, et sissenõudja nõue on rahuldatud;
- nõude rahuldamiseks vajaliku raha maksmisel kohtutäiturile või täitedokumentis märgitud toimingute tegemisel;
- kohtulahendi esitamisel, millega täitmisele võetud täitedokument või kohustus see viivitamata täita on tühistatud või sundtäitmine on tunnistatud lubamatuks või on määratud sundtäitmise lõpetamine;
- kirjaliku dokumendi esitamisel, kui sellest nähtub täitmise vältimiseks vajaliku tagatise andmine;
- sissenõudja või võlgniku surma või lõppemise puhul, kui nõue või kohustus ei saa üle minna surnud isiku pärijatele või õigusjärglastele;
- täitemenetluse põhjendamatul alustamisel täitemenetluse tingimuste täitmata jätmise tõttu;
- muul seaduses sätestatud alusel.

TMS § 51 lg 1 kohaselt lõpeb täitemenetlus võlgniku pankroti väljakuulutamise ja seega võlgniku maksjõuetuse korral saab täitemenetlus lõppeda üksnes pankroti väljakuulutamise ja seega võlgniku

⁷⁶ Varul, P. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. Juridica, 1994, nr 1, lk 2-13.

TsÜS § 142 lg 1 sätestab aegumise mõiste, mille kohaselt õigus nõuda teiselt isikult teo tegemist või sellest hoidumist (nõue) aegub seaduses sätestatud tähtaja (aegumistähtaeg) jooksul. Pärast nõude aegumist võib kohustatud isik keelduda oma kohustuse täitmisest.

Pärast nõude aegumistähtaja saabumist võib võlgnik keelduda kohustuse täitmisest ning sellest lähtuvalt on võimalik nõuda sundtäitmise lõpetamist. Lisaks tuleb märkida, et võlaõiguslik nõue ei aegu automaatselt. Aegumise fakti peab tuvastama kohus ning tunnistama sundtäitmise hagimenetluses lubamatuks.

Seega on kohtutäituritel kohustus, viia läbi täitemenetlus maksejõuetute st pankrotisituatsioonis olevate võlgnike suhtes. Kohtutäituritel puudub seadusest tulenev võimalus lõpetada täitemenetlus näiteks võlgniku püsiva maksjõuetuse tõttu, või vara puudumise põhjusel. Pankrotiavalduse saab esitada vaid võlgnik või võlausaldaja.

Sellela on loodud eeldus asjaolule, et sisuliselt seisvaid täitemenetlusi on statistika kohaselt vähemalt 1 000 000 000.- euro väärtuses.

Sundmenetluste läbiviimiseks on vajalikud rahalised vahendid. Käesolevas magistritöös viidatakse Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja statistikale, mille kohaselt õnnestus 2011 aastal rahuldada täitemenetluses rahalisi nõudeid 200 000 000.- euro väärtuses ja rahuldamata jäi 1 000 000 000.- euro väärtuses nõudeid.

KTS § 5 lg 1 kohaselt ei või kohtutäitur, kohtutäituri ameti kõrval pidada teisi tasustatavaid ameteid ega olla muul tasustataval tööl, välja arvatud õppe-, teadus- ja loometöö ning tegutsemine pankrotihaldurina. Seega tuleb kohtutäituril kõik tegevuskulud tasuda saadava kohtutäituri tasu ja täitekulude arvelt.

Täitemenetluses kohaldub ristsubsideerimise põhimõtte, laekuvate tasude arvelt finantseeritakse laekumata menetlustes teostatavaid täitetoiminguid.

Statistika kohaselt, kus sissenõutakse vaid 20 % nõuete jäägist ning sissenõutud kohtutäituri tasu ja kulude arvelt tuleb efektiivselt menetleda sissenõudmata nõuete jääki, ei ole viidatud süsteem jätkusuutlik.

Nõuete jäägi jätkuval suurenemisel, jätavad kohtutäiturid tähelepanuta st menetlemata nn vanemad nõuded kuna puuduvad rahalised vahendid menetluste läbiviimiseks.

Lisaks on viidatud jäägi osas tekkinud olukord kus pankrotimenetluste läbiviimiseks puuduvad rahalised vahendid st puudub võlgniku vara mille arvelt rahuldada pankrotimenetluse kulusid.

Täitmata jääb pankrotimenetluse, sotsiaalses ning ühiskondlikus mõttes oluline eesmärk ja põhimõte st võlgniku tervendamine ning nn uue alguse võimaldamine. Jääb tuvastamata, kas võlgnik on maksjõuetuse põhjustanud kuritahtlikult, ei realiseeru KarS § 385 ülalõikega 1 kriminaalvastutuse kohaldamine pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmise eest.

3.1. Pankrotimenetluse ja täitemenetluse ühtlustamine sundmenetluseks

Käesoleva magistritöös sisalduva analüüsi tulemusena on autor tuvastanud olulised vastuolud ning puudujäägid tsiviiltäitemenetluse ja maksjõuetusmenetluse tulemuslikkuse ning juhtpõhimõtete realiseerumise osas. Töö sissejuhatuses märgiti, et menetlused on muutunud konkureerivaks, pankrotimenetluse olulised eesmärgid jäävad täitmata.

Pankrotimenetluse eesmärgiks ning põhimõtteks ei ole ainult nõude rahuldamine. Täite- ja pankrotimenetluse juhtpõhimõtete analüüsist selgus, et täitemenetluse eesmärgiks on sissenõudja nõude võimalikult kiire ja efektiivne rahuldamine, samas pankrotimenetluse eesmärk on oluliselt laiem, sisaldades sh maksejõuetuse põhjuste väljaselgitamist, võlausaldajate võrdset kohtlemist, võlgniku tervendamist.

Töö autori arvates tuleks kaaluda täite- ja pankrotimenetluse ühtlustamist sundmenetluseks.

Oluline teave, mida tuleks arvestada, alustades sundmenetluste ühtlustamisega on asjaolu, et täitemenetlus peaks olema algatatud isiku vastu, kes ei ole varanduslikult seisundilt võlgnik, vaid tahtlikult hoiab kõrvale nõude täitmisest, pankrotimenetlus algatakse aga isiku vastu, kes on varanduslikult seisundilt võlgnik st maksejõuetu.

Püsiva maksjõuetuse tuvastamine võib olla keeruline, seda eriti olukorras, kus näiteks ettevõtlus põhineb krediidil ning ettevõttel on ilmselt rohkem võlgu kui vara. Sarnase olukorra võib tuvastada ka füüsiliste isikute puhul, kus eluasemelaen ja autoliisingu võlgnevus võib olla oluliselt suurem, kui vara väärtus.

Esmalt tuleks kaaluda menetlejate ühendamist ning seonduvate seadustike ühtlustamist.

Töö autor analüüsib esmalt kasutatavat terminoloogiat.

TMS § 5 lg 1 kohaselt on täitemenetluse osaline isik, kes on täitmiseks esitanud nõude (sissenõudja), isik, kelle vastu on täitmiseks esitatud nõue (võlgnik), ja muud isikud, kelle õigusi täitemenetlus puudutab.

PankrS § 8 lg 1 kohaselt on pankrotivõlgnik (võlgnik) füüsiline või juriidiline isik, kelle suhtes kohus on välja kuulutanud pankroti. PankrS § 8 lg 3 kohaselt on pankrotivõlausaldaja (võlausaldaja) isik, kellel on võlgniku vastu varaline nõue, mis on tekkinud enne pankroti väljakuulutamist.

VÕS § 2 lg 1 määratleb samuti võlasuhte osapooled ning mõiste. Võlasuhe on õigussuhe, millest tuleneb ühe isiku (kohustatud isik ehk võlgnik) kohustus teha teise isiku (õigustatud isik ehk võlausaldaja) kasuks teatud tegu või jätta see tegemata (täita kohustus) ning võlausaldaja õigus nõuda võlgnikult kohustuse täitmist.

Seega kolmes erinevas, sisuliselt sama valdkonda reguleerivas õigusaktis nimetatakse nõudjat, sissenõudjaks, pankrotivõlausaldajaks ja õigustatud isikuks ehk võlausaldajaks.

Selline terminoloogiline mitmekesisus tekitab segadust. Töö autori arvates oleks sobiv ning ilmselt ka keeleliselt enam arusaadav nimetada nõudjat, õigustatud isikuks.

PankrS kohaselt on võlgnik pankrotivõlgnik (võlgnik), VÕS kohaselt kohustatud isik ehk võlgnik ja TMS määratleb võlgniku.

Lähtudes terminist õigustatud isik, võiks kõigis kolmes seadustikus nimetada võlgnikku kohustatud isikuks. TMS kohaselt ei täida kohtutäitur ainult rahalisi nõudeid. TMS järgi võib kohtutäitur nõuda võlgnikult näiteks tahteavalduse tegemist või toimingule kohustava kohtulahendi täitmist. Seega ei ole otstarbekas nimetada kohustatud isikut võlgnikuks.

Käesolevas magistritöös analüüsis töö autor formaliseerituse printsiipi, kollektiivsuse põhimõtte välistamist täitemenetluses ning võlausaldajate võrdsuse põhimõtte vastandlikkust sissenõudja nõude võimalikult kiirele rahuldamisele.

Kollektiivsuse välistamine täitemenetluses on vastandlik põhimõtte võlausaldajate võrdsele kohtlemisele pankrotimenetluses. Samuti on formaliseerituse printsiip põhimõtteliselt vastandlik pankrotimenetluses kehtivale maksjõuetuse põhjuste selgitamisele ning võimalikule ettevõtte tervendamisele.

Vastandlikkuse põhjused tulenevad töö autori arvates menetluse lõppeesmärkidest. Kui täitemenetluse lõppeesmärk on nõude kiire rahuldamine, siis pankrotimenetluses peale nõude rahuldamist eesmärgiks sh võlgniku tervendamine, kollektiivsus ning maksjõuetuse põhjuste selgitamine.

Seega põhimõtete vastandlikkust silmas pidades ei ole võimalik täite- ja pankrotimenetlust ühendada selliselt, et menetlusliigid täiesti sulanduksid.

Ei ole põhjendatud väikeste võlgade korral automaatse pankrotimenetluse alustamine, täitemenetluse raames täidetakse ka kohustavaid kohtulahendid sh hagi tagamise määruseid. Kui pankrotimenetluse eesmärgiks on ainult rahaliste nõuetega tegelemine siis toimingute ulatus on täitemenetluses laiem ning ei piirdu vaid rahaliste nõuetega.

Pankrotimenetluse ja täitemenetluse ühtlustamise laiem eesmärk oleks vältida maksejõuetute ehk pankrotis olevate isikute suhtes täitemenetluse läbiviimist ning menetluste sisutut jätkumist kuni nõude aegumiseni. Selline menetluse jätkumine on viinud paratamatu olukorrani, kus võlgnikud otsivad ebaseaduslikke võimalusi sissetuleku varjamiseks ja peitmiseks. Nimetatu soosib varimajanduse teket.

Pankrotimenetluse üheks eesmärgiks on sh sotsiaalse eesmärgi realiseerumine st võlgade kustutamine ning uue alguse võimaldamine. Sotsiaalseks eesmärgiks on võlgnike tagasitoomine normaalsesse majandustegevusse.

V. Kõve on maksjõuetusmenetluste probleeme analüüsinud järgnevalt. Omaette teema on kogu maksejõuetusõigus. Ka siin on näha kahte vastandlikku arusaama ühiskonnas. Ühe järgi on pankrot oma olemuselt peaaegu kuritegu ja oma võlad tuleb maksta võlgnikul või tema lastel, mingu selleks aega kui palju tahes. Teise järgi on aga maksejõuetus eelkõige ebaõnnestumine, olemasolev vara jaotatakse võlausaldajate vahel võimalikult õiglaselt ja inimesele antakse võimalus alustada võlgadeta uuesti. Kellele on kasu võlgades ühiskonnaliikmest, kes võlgu tasuda ei jaksa ja kellel puudub ka stiimul uueks proovimiseks, sest kogu sissetulek läheks nagunii võlausaldajatele? Selline inimene on ühiskonnale koormaks. Arvan, et ka meedia jaoks „halbade“ võlgnike edetabeli tõenäolisel esinumbril hr Viiolil on õigus uuele algusele ning võla aegumisele ja kustutamisele, olgugi, et meediast ja poliitikute väljaütlemistest teistsugune mulje võib jääda⁷⁷.

3.2. Astmeline sundmenetlus

Töö autori arvates tuleks ühtlustada täite- ja pankrotimenetlus, astmeliseks sundmenetluseks. Nimetatu annaks võimaluse säilitada täitemenetluse ning pankrotimenetluse põhieesmärgid, samas tagada, et maksejõuetute isikute suhtes ei menetletaks aastaid kestvaid täitemenetlusi, vähendada menetluskulusid, mille arvelt on võimalik rahuldada võlausaldajate nõudeid ning vähendada

⁷⁷ Kõve, V. „Head“ ja „halvad“ võlgnikud ja võlausaldajad. Juridica 2014, nr 4, lk. 299-303.

oluliselt ka dubleerivaid menetlustoiminguid. Lisaks tuleks ühtlustada kohtutäituri ja pankrotihalduri amet.

KTS § 5 lg 1 kohaselt võib kohtutäitur, kohtutäituri ameti kõrval tegutseda pankrotihaldurina ning PankrS kohaselt ei ole pankrotihalduril piiranguid tegutseda kohtutäiturina.

Seega, eeldused nimetatud ametite ühendamiseks on käesoleva hetkel õigusaktides olemas.

Lisaks on sarnane ka kohtutäituri ja pankrotihalduri õiguslik seisund. KTS § 2 määratleb kohtutäituri õigusliku seisundi, kohtutäitur peab avalik-õiguslikku ametit enda nimel ja vastutusel vaba elukutsena. KTS § 4 lg 5 kohaselt käsitatakse kohtutäiturit raamatupidamise alal füüsilisest isikust ettevõtjana.

PankrS § 56 määratleb haldurile esitatavad nõuded. Halduriks võib olla Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja kutsekogu liikmeks olev:

- füüsiline isik, kellele on koja poolt antud haldurina tegutsemise õigus;
- vandeadvokaat;
- vandeaudiitor;
- kohtute seaduse⁷⁸ § 47 lg 1 p 1 vastava haridustasemega kohtutäitur.

Tuleb märkida, et pankrotihalduri majandustegevus toimub äriühingu vahendusel. KTS § 4 lg 5 kohaselt käsitatakse kohtutäiturit raamatupidamise alal füüsilisest isikust ettevõtjana..

Seega, on kohtutäitur ja pankrotihaldur eraõiguslikud isikud, kellele on pädeva organi poolt omistatud vastav õiguslik pädevus.

Astmelise menetluse korral algatab õigustatud isik täitedokumendi alusel sundmenetluse, mille esimeses etapis on võimalik selgitada, kas kohustatud isiku suutmatust rahuldada õigustatud isiku nõudeid on ajutine või püsiv. Esimene etapp vastaks sisuliselt hetkel kehtivale täitemenetlusele.

Et vältida võlgniku liigset koormamist, oleks otstarbekas määratleda näiteks summaline alampiir, millise korral on võlgniku suhtes võimalik menetleda vaid sundmenetluse esimest etappi. Seda sarnaselt hetkel kehtiva PankrS 15 lg 3 p 3, mille kohaselt ei algata kohus pankrotimenetlust, kui võlausaldaja pankrotiavalduse aluseks olevate nõuete suurus, ei ületa aktsiaseltsi puhul 12 500

⁷⁸ KS. RT I 2002, 64, 390.

eurot, osa-, täis- või usaldusühingu puhul 2500 eurot ja teiste juriidiliste isikute või füüsilise isiku puhul 1000 eurot.

Kehtiva PankrS § 15 kohaselt nimetab kohus pärast pankrotiavalduse esitamist ajutise halduri. Ajutise halduri kohusteks on:

- selgitada välja võlgniku vara, sealhulgas võlgniku kohustused, ning kontrollida, kas võlgniku vara katab pankrotimenetluse kulud;

- selgitada välja võlgniku vara puudutavad täitemenetlused;

- anda hinnang võlgniku varalisele seisundile ja maksejõulisusele, samuti võlgniku ettevõtte tegevuse jätkamise ja juriidilisest isikust võlgniku tervendamise väljavaadetele;

- tagada võlgniku vara säilimise;

- anda juhul, kui kohus on keelanud võlgnikul vara käsutada ajutise halduri nõusolekuta, võlgnikule nõusoleku vara käsutamiseks või keelduda sellest;

- koostada halduri toimik PankrS § 55 lg 31 alusel;

- teavitada PankrS § 29 lg 1 nimetatud juhul teadaolevaid võlausaldajaid PankrS § 30 kohaselt pankrotimenetluse kulude katteks raha deponeerimise võimalusest;

- täita muid kohtu poolt pankrotimenetluses antud ülesandeid.

Seega PankrS kohaselt on pankrotimenetlus etapiline. Pankrotiavalduse esitamine ning ajutise halduri nimetamine ei tähenda, et võlgnik on pankrotis ehk püsivalt maksjõetu.

Astmelise sundmenetluse esimene etapp võiks asendada ajutise pankrotihalduri tegevust.

Esimeses etapis või eelmenetluses peab kohustatud isik esitama vara ja võlgade nimekirja, millest nähtub võlgniku varaline olukord. Tegemist ei oleks uue õigusnormiga kuna kehtiv TMS võimaldab võlgnikult vara nimekirja nõuda.

Kehtiva TMS § 60 kohaselt peab võlgnik esitama kohtutäituri nõudel oma vara, sealhulgas ka kohustuste nimekirja. Vara nimekirjast peab lisaks olemasolevale varale muu hulgas nähtuma:

- vara, mille võlgnik on viimase aasta jooksul enne täitemenetluse alustamist tasu eest võõrandanud oma lähikondsele PankrS § 117 tähenduses;

- vara, mida võlgnik on viimase kahe aasta jooksul enne täitemenetluse alustamist kinkinud.

Pankrotimenetluse ja täitemenetluse toimingute dubleerimist ilmestab PankrS § 13 lg 2 maksejõuetuse põhendamiseks lisab võlgnik pankrotiavaldusele seletuse maksejõuetuse põhjuse kohta ja võlanimekirja. Võlanimekirjas märgitakse võlausaldajate nimed ja nende elu- või asukohad ning nende nõuded, samuti andmed võlgniku vara kohta. Seletusele ja võlanimekirjale kirjutab võlgnik alla.

Lisaks koostab pankrotihaldur PankrS § 126 lg 1 kohaselt pärast pankroti väljakuulutamist pankrotivara nimekirja, milles märgib vara koosseisu ja väärtuse, sealhulgas võlgniku võlad ja nõuded liikide kaupa.

Seega koostatakse täite- ja pankrotimenetluses vara ja võlgade nimekirja kolmel erineval korral.

Kahel korral peab vara nimekirja koostama võlgnik ise ning ühel korral koostab vara nimekirja pankrotihaldur, pärast pankrotimenetluse alustamist.

TMS § 61 kohaselt võib kohus, kohtutäituri või sissenõudja taotlusel, kohustada võlgnikku vandega kinnitama, et kohtutäiturile esitatud andmed vara kohta on talle teadaolevalt õiged.

Samasisuline õigusnorm sisaldub ka PankrS § 86, kohus võib kohustada võlgnikku kohtus vandega kinnitama, et kohtule esitatud andmed vara, võlgade ja majandus- või kutsetegevuse kohta on talle teadaolevalt õiged. TMS raames vandega kinnitatud vara nimekirja ei ole võimalik pankrotimenetluse raames kasutada.

Seega ainuüksi vara ja võlgade koosseisu esialgsel selgitamisel oleks sundmenetluste ühtlustamisel võimalik piirduda ühe vandega võlgniku vara ja võlgade nimekirja kinnitamisel ning esitada vaid üks vara nimekiri.

Toimingute dubleerimine toimub ka võlgniku vara väljaselgitamisel kohtutäituri ja pankrotihalduri poolt.

TMS § 8 kohaselt on kohtutäitur kohustatud viivitamata tarvitusele võtma kõik seadusega lubatud abinõud täitedokumendi täitmiseks, koguma täitemenetluseks vajalikku teavet. Täitemenetluseks vajalik teave hõlmab ka võlgniku vara ning selle asukohta. PankrS § 22 lg 2 kohaselt selgitab haldur välja võlgniku vara, sealhulgas võlgniku kohustused, ning kontrollib, kas võlgniku vara katab pankrotimenetluse kulud.

Dubleeritakse täite- ja pankrotimenetluse eeltoiminguid, sh ei oma täitemenetluses kogutud teave pankrotimenetluse raames, õiguslikku tähendust.

Täitemenetluses ning ka pankrotimenetluses on eeltoimingute tegemiseks võimalik nõuda sissenõudjalt ja võlausaldajalt, vastavalt täitekulude ettemaksu ning pankrotihalduri tasu ja kulude katteks deposiiti.

KTS § 29 lg 2 kohaselt on kohtutäituril õigus nõuda tasu ettemaksu seaduses sätestatud juhtudel ja ulatuses. Tasu ettemaks tagastatakse, kui rahaline nõue on täies ulatuses sissenõutud. PankrS § 11 ja 30 kohaselt võib kohus määrata deposiidi, mis tuleb võlausaldajatel tasuda juhul, kui võlgnikul ei jätku vara menetluskulude katteks.

Kehtiva õiguse kohaselt, kui täitemenetluses ilmneb, et võlgnikul vara puudub ning tuleb algatada pankrotimenetlus jääb kohtutäituri tasu ettemaks kohtutäiturile. PankrS kohaselt tuleb võlausaldajatel tasuda uuesti kulude ettemaks deposiidi näol, et tuvastada võlgniku maksejõuetus.

Lisaks teostab kohtutäitur täitemenetluses mitmeid teisi täitetoiminguid. TMS § 64 lg 1 kohaselt võlgniku valduses olevate asjade arestimiseks kirjutab kohtutäitur asjad üles ja keelab nende käsutamise. Vara arestimise käigus hindab kohtutäitur arestitud vara vastavuses TMS § 74 lg 5 ja 6 kohaselt. Kohtutäitur lähtub asja hindamisel selle harilikust väärtusest, arvestades mh asja koormavaid kolmandate isikute õigusi ja nende võimalikku lõppemist. Kui asja hindamine osutub raskeks, laseb kohtutäitur vara väärtuse hinnata eksperdil.

PankrS § 136 kohaselt toimub pankrotivara müük enampakkumisel TMS sätestatud korras, kui seadusest ei tulene teisiti. PankrS § 136 lg 2 tuleneb, et vara alghinna määrab haldur, kooskõlastades selle pankrotitoimkonnaga.

Ebaselgeks jääb miks ei ole lubatud täitemenetluses väljaselgitatud vara hinda, kasutada vara hinna määramisel pankrotimenetluses. Seega on võimalik, et haldur määrab varale oluliselt erineva väärtuse, kui see on määratatud täitemenetluses. Kui TMS sätestab kindla menetluskorra arestitud varale hinna määramisel, siis pankrotimenetluse kohaselt piisab hinna kooskõlastamisest pankrotitoimkonnaga.

Eelneva põhjuseks on asjaolu, et täitemenetluse käigus kogutud teave ei oma õiguslikku tähendust pankrotimenetluses.

Kuigi PankrS ei sätesta täpsemalt milline on menetluskord pankrotimenetluses varale hinna määramisel, ei saa eeldada, et pankrotihaldur on spetsialist kõikides valdkondades. Võlgniku vara võib koosneda alates tehase sisseseadest kuni nõöpnõelteneni. Seega peab ka pankrotihaldur kasutama vara hindamisel spetsialisti abi, millega kaasnevad kulud.

Töö autori arvates, annab menetluse läbiviija ühtlustamine võimaluse kokku hoida olulise osa menetluskulusid, vähendada dubleerivaid toiminguid ning sh ka kohtute halduskoormust.

Astmelise sundmenetluse esimese etapi käigus oleks võimalik koguda võlgniku vara ja kohustuste kohta teave, vajadusel kinnitada nimekiri võlgniku vandega sh menetlejal kontrollida vara ja võlgade nimekirja tõepärasust.

Kogutud teabele toetudes on võimalik otsustada kas võlgnik on püsivalt maksjõuetu, või on tegemist ajutiste raskustega.

Mitmed autorid on õiguskirjanduses⁷⁹ asunud seisukohale, et maksejõuetuse tuvastamisel on oluline kiirus. Seega tuleb vältida olukorda kus pankrotiavalduse esitamise hetkeks ei ole võlgnikul vara ning pankrot raugub. Kehtiva täitemenetlus eesmärgid ning põhimõtted annavad võimaluse eelistada ühte võlausaldajat ning seega kahjustada järgenva pankrotimenetluse eesmärke.

TMS kohaselt pärast eeltoimingute tegemist alustab kohtutäitur vara arestimise ehk vara käsutamise keelamise ning turuhinna määramisega. PankrS kohaselt pankrotihaldur vara ei aresti kuna lähtudes PankrS § 36 lg 1 läheb pankroti väljakuulutamiseiga võlgniku õigus pankrotivara valitseda ja käsutada üle pankrotihaldurile, seega puudub vajadus vara käsutamist keelata.

PankrS § 135 lg 1 kohaselt müüb haldur pankrotivara TMS sätestatud korras, arvestades PankrS ettenähtud erisusi. Kuna pankrotimenetluse müügiviisid tulenevad otseselt TMS-ist siis puudub põhimõtteline takistus menetluseadustike ühtlustamisel.

Töö autori arvates on oluline menetluse läbiviijate ühendamise, et vältida hetkel tuvastatavat konkurentsi. Kehtiva õiguse kohaselt puudub KTS tulenev kohustus teavitada sissenõudjat võlgniku püsivast maksejõuetusest sh olukorrast, kus võlgniku varast ei jätku kogu nõude rahuldamiseks. Sissenõudjal puudub motivatsioon esitada pankrotiavaldus kuna täitemenetlus annab sissenõudjale eelise teiste võlausaldajate ees võlgniku varale sissenõude pööramisel.

⁷⁹ Kikas, M. Pankrotimenetluse algatamine ja pankroti väljakuulutamine, magistritöö, Tartu Ülikool, Tartu 2005, lk 115.

3.3. Võlausaldajate ja võlgnike õiguste kaitse astmelises sundmenetluses ning kehtivas õiguses

V. Kõve märgib, et vanasõna „Võlg on võõra oma“ saab tänapäevases ühiskonnas väga erinevalt sisustada. On traditsioonilist arusaama, et oma kohustused tuleb täita, aga on ka vastupidine käsitus, et võlg ongi hoopis võlausaldaja või kogu ühiskonna, mitte aga võlgniku mure. Tegelikult on tõde tõenäoliselt kusagil vahepeal. Reeglid peavad olema sellised, et nendega on võimalik saavutada mõistlik tulemus nii ühel kui ka teisel juhul⁸⁰.

P. Manavald on selgitanud kollektiivse täitemenetluse ehk pankrotimenetluse läbiviimist vajadusega panna võlausaldajad võrdsesse olukorda, kui eelduslikult kõigi nõuete rahuldamiseks ressursse napib. Kui aga pidada pankrotimenetluse eesmärgiks ainult võlausaldajate võrdse kohtlemise tagamist, on eesmärk saavutatud ka siis, kui nõudeid üldse ei rahuldata. Irooniliselt võiks väita, et menetluse eesmärk saavutatakse kõige puhtamal kujul just siis, kui kõik võlausaldajad kõigest ilma jäävad ja nende olukorra võrdsus on absoluutne⁸¹.

Astmelise menetluse põhieesmärk on vältida võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumist sh täitemenetluse käigus võlgniku vara müüki ning selle arvelt üksiku nõude rahuldamist. Viidatud P. Manavaldi arvamuse kohaselt on pankrotimenetluse alustamine põhjendatud kui vara napib.

Üldistades võib väita, et astmeline sundmenetlus aitaks vähendada täitemenetluse liigset kiirust ja efektiivsust nõuete rahuldamisel.

TMS § 174 lg 1 kohaselt jaotab kohtutäitur kinnisasja müügist ja sundvalitsemisest saadud tulemi sissenõudjate ja muude tulemi jaotamises osalema õigustatud isikute vahel õiguste kinnistusraamatust nähtuvate järjekohtade alusel ja arestimise järjekorras või sissenõudjate kokkuleppe alusel.

Samas ei ole põhjendatud vähendada pandipidajate õiguste eelistamist võlausaldajate õiguste kollektiivsete õiguste kaitse arvelt. V. Finch leiab, et tagatis julgustab investoreid investeerima⁸². Eelnevas töös on autor korduvalt juhtinud tähelepanu asjaolule, et maksejõuetusmenetlusel on

⁸⁰ Ibid., (viide 77) lk 302.

⁸¹ Ibid., (Viide 20) lk 35.

⁸² Finch, V. Security, Insolvency and Risk. Who Pays the Price ? Teh Modern Law Review, 1999, vol 62, nr 5, lk 637.

laiem, sotsiaalne ning majanduslik tähendus ning seda tuleb pidada oluliseks just ühiskonna ja avaliku huvi aspektist.

Printsiip prior tempore, potior iure, on töö autori arvates õigustatud pandipidaja õiguste tagamisel. Pant on üldjuhul nähtav avalikust registrist ning lepingupartneril on võimalus sellega äriliste otsuste tegemisel arvestada. Samas täitemenetlus, ei ole avalik menetluses ning arestimise järjekorras nõuete rahuldamine ei ole töö autori arvates põhjendatud. Samal järjekohal asuvad nõuded tuleks rahuldada proportsionaalselt nõude summaga.

PankrS §15 lg 3 p 1 kohaselt jätab kohus võlausaldaja pankrotiavalduse alusel ajutise halduri nimetamata, kui nõue on pandiga täielikult tagatud.

Seega on nõudjal, kelle nõue on pandiga tagatud, ainus võimalus nõude sundkorras rahuldamiseks pöörduda kohtutäituri poole. TMS § 2 lg 1 p 19 kohaselt on täitedokumendiks notariaalselt tõestatud kokkulepe, mis näeb ette kinnisasja või laevakinnistusraamatusse kantud laeva omaniku või registerpandiga koormatud eseme omaja kohustuse, alluda kohesele sundtäitmisele hüpoteegiga, laevahüpoteegiga või registerpandiga tagatud nõude rahuldamiseks.

Nõue on täielikult pandiga tagatud, kui hüpoteegisumma ületab võlasummat. Samas tekib küsimus, kas nõue on ka siis täielikult tagatud, kui koormatud vara tegelik turuväärtus on väiksem kui hüpoteegisumma ja võlgnevus.

Vaatleme hüpoteetilist olukorda, kus hüpoteegiga tagatud laen on võetud olukorras, kus kinnisvara hetkeline turuväärtus on kõrge ning võlausaldaja nõue ning hüpoteegisumma on väiksem, kui kinnisasja turuväärtus. Seoses majanduskriisiga, kaotab laenusaja töö ning kinnisvara hinnad langevad 50 %. Sh väheneb ka hüpoteegiga koormatud vara väärtus selliselt, et võlasumma ületab kinnisasja turuväärtuse.

Töö autori arvates, ei ole viidatud hüpoteetilises olukorras nõue enam täies ulatuses pandiga tagatud.

Lähtudes PankrS § 15 lg 3 p 1 ja TMS § 2 lg 1 p 19 esitab võlausaldaja kohtutäiturile avalduse täiemenetluse algatamiseks. Kohtutäitur pöörab sissenõude hüpoteegiga koormatud varale ning müüb kinnistu turuhinnaga enampakkumisel. Pandiga tagatud nõuet õnnestub rahuldada 50 % ulatuses ning 50 % võlast jääb rahuldamata. Kuna võlgnik on kaotanud ka töökoha, siis sissetulek puudub ning muud vara, millele sissenõuet pöörata pärast pandieseme müüki ei ole. Seega on võlgnik maksejõuetu.

Kuna võlausaldaja on teadlik, et võlgnikul vara puudub, siis ei ole kulude tõttu, otstarbekas alustada pankrotimenetlusega. PankrS § 11 lg 1 sätestab, et kohus võib määrusega kohustada pankrotiavalduse esitanud võlausaldajat tasuma ajutise halduri tasu ja kulutuste katteks deposiidina selleks ettenähtud kontole kohtu määratud rahasumma, kui on alust eeldada, et pankrotivara selleks ei jätku.

Isegi juhul, kui võlgnik esitaks ise pankrotiavalduse siis PankrS § 29 lg 1 kohaselt lõpetab kohus määrusega menetluse pankrotti välja kuulutamata raugemise tõttu olenemata võlgniku maksejõuetusest, kui võlgnikul ei jätku vara pankrotimenetluse kulude katteks ning ei ole võimalik vara tagasi võita või tagasi nõuda. PankrS § 29 lg 1 kohaselt, kohus ei lõpeta menetlust raugemise tõttu käesoleva PankrS § 29 lg 1 sätestatud alusel, kui võlgnik, võlausaldaja või kolmas isik maksab pankrotimenetluse kulude katteks deposiidina selleks ettenähtud kontole kohtu määratud summa.

Seega oluline eeldus, pankrotimenetluse alustamiseks kohut poolt, on pankrotimenetluse kulude hüvitamiseks pankrotivara olemasolu.

Kirjeldatud hüpoteetilises olukorras müüdi võlgnikule kuuluv vara eelnevas täitemenetluses. Hüpoteegiga tagatud nõue rahuldati osaliselt ning rahuldati ka täitekulud. Menetluse eesmärgiks oli täitemenetluses prevaleeriv sissenõudja nõude võimalikult kiire rahuldamine.

KTS § 35 määratleb kohtutäituri põhitasu määrad. Kohtutäituri põhitasu on kehtestatud kuni nõudesummani 3200.- eurot, kinda rahasummana ning alates sissenõudesummast 3201.- eurot protsentuaalselt sissnõude summast. 3200.- eurose sissenõude summa puhul on kohtutäituri põhitasu 519.- eurot.

Alates sissenõude summast 3201.- eurot on kohtutäituri põhitasu 14,75 %. 65 000.- eurose sissenõudesumma puhul on kohtutäituri põhitasu 8 % sissnõude summast ja 500 000.- eurose sissnõude summa korral 4 %.

KTS § 43 kohaselt on kohtutäituri õigus ka listasule sh arestimistoimingu tegemise eest ja lisatasu enampakkumise korraldamise ja läbiviimise eest milleks on 3 % vara müügihinnast.

Üldistades tuleb märkida, et kohtutäituri tasu koos lisatasuga ületab 10 % vara müügihinnast.

Seega müüdi võlgnikule kuuluv vara pandiga tagatud nõude katteks ning rahuldati täitemenetluse kulusid 10 % ulatuses vara müügihinnast.

Käesolevas magistriöös selgitati, et täitemenetluses prevaleerib eesmärk sissenõudja nõude võimalikult kiirest rahuldamisest. Võlgniku õigused on tagaplaanil.

Nimetatud, kiire nõude rahuldamise tagajärg on aga see, et võimaliku pankrotimenetluseks, sh võimalikuks võlgadest vabastamise menetluse läbiviimiseks, rahalisi vahendeid ei jätku. Võlgadest vabastamise menetlust ei ole võimalik algatada kui pankrotimenetlus on raugenud või seda ei ole alustatud.

Seega ei realiseeru käesoleva magistritöös analüüsitud pankrotimenetluse põhimõtted sh sotsiaalse eesmärgi tagamine st võlgade kustutamine ning uue alguse võimaldamine. Sotsiaalseks eesmärgiks on võlgnike tagasitoomine normaalsesse majandustegevusse.

Juhul, kui võlgniku maksejõuetus oleks tuvastatud varem ning täitemenetluses ei oleks olnud võimalik realiseerida maksejõuetu võlgniku vara ning kasutada täitekuluseid vaid nõude rahuldamise eesmärgi saavutamiseks, oleks olnud võimalik realiseerida pankrotimenetluse põhimõttelisi sotsiaalseid ning ühiskonna seisukohalt olulisi eesmärke.

Töö autori toodud hüpoteetiline näide ei kohaldu sarnaselt vaid hüpoteegiga tagatud nõude realiseerimisel. Mistahes võlaõigusliku sissenõude pööramisel võlgniku varale täitemenetluses võib tekkida sarnane tagajärg. Kui nõue ei ole pandiga tagatud kahjustatakse ühe võlausaldaja nõude rahuldamisel võlausaldajate kollektiivseid huvisid. Seda juhul, kui võlgniku vara kõikide nõuete rahuldamiseks ei piisa.

Töö autor leiab, et eelnevat olukorda oleks võimalik vältida astmelise sundmenetluse kehtestamisega ning pankrotihalduri ning kohtutäituri ameti ühendamisega.

Esmalt ei müüduks võlgniku vara erinevates menetlustes erinevate menetlejate poolt. See võimaldaks kokku hoida menetluskuluseid ning tagada, et sissenõutud menetluskulude eest viiakse maksejõuetusmenetlus lõpuni. Realiseeruksid maksjõuetusmenetluse olulised eesmärgid, võlgniku tervendamine ja uue alguse võimaldamine.

Lisaks oleks võimalik oluliselt rohkem pöörata tähelepanu võlausaldaja kollektiivsete õiguste tagamisele.

Samas ei ole praktikas võimalik lõpuni tagada kõigi võlausaldajate võrdset kohtlemist. Nõuded ei pruugi olla vara müügi hetkel sissenõutavad, nõuded võivad olla tingimuslikud st nende sissenõutavus on sõltuvuses mingist tulevikus saabuvast asjaolust.

Õigusaktidega on määratletud olukord, kus pankrotimenetluse raugemisel muutuvad täitedokumendid, mida menetleti enne pankrotimenetluse algatamist, füüsilise isiku suhtes täitemenetluses sissenõutavaks. Lisaks kehtestub PankrS § 168 kohaselt pankrotimenetluse lõpetamise määrus täitedokumendina. Ulatuses, milles võlausaldaja pankrotimenetluses tunnustatud nõue on jäänud pankrotimenetluses rahuldamata on määrus täitedokumendiks, kui võlgnik ei ole esitanud nõudele vastuväidet vastavalt PankrS § 104 lg 1 või kui kohus on PankrS § 104 lg 2 nimetatud juhul võlausaldaja nõuet tunnustanud.

Juriidilise isiku puhul pankroti raugemisel ettevõtte likvideeritakse. PankrS § 130 lg 8 kohaselt, kui pankrotimenetlus on lõpetatud PankrS § 160 sätestatud alusel ja juriidilisest isikust võlgnik on püsivalt maksejõuetu, likvideeritakse juriidilisest isikust võlgnik.

Kuna ilmselt füüsilist isikut likvideerida ei ole võimalik, siis on seadusandja kehtestanud PankrS peatüki 11, füüsilisest isikust võlgniku kohustustest vabastamise.

Käesolevas peatükis analüüsiti, miks on maksejõuetul võlgnikul raskusi isegi pankrotimenetluse algatamisega, rääkimata võlgadest vabastamise menetluse läbiviimisest.

Töö autori arvates on võlgadest vabastamise menetluse õiguslik regulatsioon ebaõnnestunud ning ei taga sotsiaalset eesmärki ehk võlgnikule uue alguse võimaldamist. Kuna viimati nimetatud ei ole käesoleva magistr töö teema, siis töö autor seda siinkohal täpsemalt ei analüüsi.

Astmeline menetlus aitaks välistada asjaolu, et ühe võlgniku vastu suunatud nõudeid täidavad erinevad kohtutäiturid. Astmelise sundmenetluse raames tuleks koondada ühe võlgniku vastu suunatud nõuded ühe menetleja menetlusse. See aitaks tagada ülevaate võlgniku vastu algatatud võlamenetlusest ning välistaks kohtutäiturite konkurentsi võlgniku varale sissenõude pööramisel.

Töö autor leiab, et astmelist sundmenetlust ehk ühtlustatud pankroti- ja täitemenetlust võiks nimetada ka võlamenetluseks, võlgnikku nimetada kohustatud isikuks ja sissenõudjat võlausaldajat, õigustatud isikuks. Kohtutäituri ja pankrotihalduri ühendatud ametit aga näiteks halduriks või täitehalduriks.

Töö autor selgitab, et arvestades töö mahtu ning püstitatud eesmärke, ei ole võimalik analüüsida kõiki detaile vastavate ametite ühendamisel, käesoleval juhul on analüüsitud põhimõtete lahknevusi ning sarnasusi ja põhjuseid, miks muuta kehtivat õigust ning kehtestada uudne võlamenetlus.

3.4. Menetluskulude kasutamise efektiivsus

Riigikohtu 29.01.2014 määruses leiti, et mh tuleks analüüsida, kas on mõistlik ja õigustatud lahendus, mil samal perioodil ühe võlgniku vastu esitatud nõuded võivad olla jaotatud erinevate kohtutäiturite vahel. Kui sellise jaotuse tõttu peab võlgnik maksma kohtutäituri tasusid mitu korda ning võlgniku vara müügist saadud tulemist eelisjärjekorras täitemenetluse kulude mahaarvutamise tõttu väheneb ka sissenõudjale väljamakstav summa, ei ole selline lahendus võlgniku ja sissenõudja, vaid üksnes kohtutäituri huvides. Kaaluda võiks mh lahendust, mil vähemalt kinnisasjale sissenõude pööramisel koondatakse kõik nõuded sama võlgniku vastu kohtutäituri kätte, kes on esimesena kinnisasja arestinud. Viimasel juhul on oluline tagada kohtutäiturite teenuse võrdne kvaliteet üle Eesti, kuna lahendus kalduks kõrvale põhimõttest, mille kohaselt võib sissenõudja ise valida kohtutäituri, kellele esitada täitmisavaldus⁸³.

Töö autori arvates, võib Riigikohtu seisukohti arvestada sarnaselt ka pankrotihaldurite ja kohtutäiturite menetluskulude osas. Osaliselt samadel eesmärkidel viiakse läbi kaks erinevat menetlust mille käigus rahuldatakse pankrotimenetluse kulusid ning täitemenetluse kulusid.

Üldise põhimõtte kohaselt, hüvitatakse menetluskuld võlgniku vara arvelt. Seega tuleb sundmenetluste eesmärkide saavutamiseks sisse nõuda võlgniku vara arvelt vajalikud rahalised vahendid. Kui vara puudub, on seadusandja leidnud, et kulud tuleb tasuda võlausaldajatel või maksjõuetul võlgniku endal, kui kulusid ei tasuta, raugneb pankrotimenetlus või seda ei algatata. Töö autori arvates ei ole menetluskulude ehk siis deposiidi tasumine võlausaldajate poolt põhjendatud. Varatu ning pankrotis võlgnik koormab ühiskonda ning tema tervendamine ei ole mitte võlausaldajate vaid ühiskonna huvi laiemalt. Kui tegemist on avaliku huviga tuleks varatu pankrotimenetluse kulud tasuta ühiskonnal. Pankrotimenetluses tuleb tuvastada ka võimalikud vara ebaseaduslikud kõrvaldamised, rasked juhtimisvead st pankrotikuriteod. Sellise pankrotimenetluse korral ei tohiks lubada pankroti raugemist, ainuüksi menetluskulude puudumise tõttu.

Kui täitemenetluses realiseerub lõppeesmärgina nõude rahuldamine siis pankrotimenetluses tuleb pankrotimenetluse kulude arvel realiseerida mitmed eesmärgid sh võlgadest vabastamine, maksejõuetuse põhjuste selgitamine. Lähtudes eeltoodust peab pankrotimenetluses kulude kasutamine olema oluliselt efektiivsem.

⁸³ Ibid., (viide 60).

Astmelise sundmenetluse kehtestamisel oleks võimalik menetlejal vältida dubleerivate toimingute tegemist ning seeläbi vähendada menetluskulusid. Seega on võimalik rahuldada suuremas ulatuses ka sissenõudjate nõudeid.

P. Manavald on analüüsinud menetluste sh pankrotimenetluste efektiivsust ning leidnud, et kuna Eestis toimuvate üksikmenetluste efektiivsus on väike, ei ole ka kehtiv regulatsioon üldiselt võetuna majanduslikus mõttes piisavalt ökonoomne ega taga ressursside maksimaalset ärakasutamist⁸⁴.

Empiirilise uuringu pinnalt on P. Manavald sõnastanud Eestis kehtiva maksejõuetusalase regulatsiooni tunnused. Püsivalt maksejõuetu võlgniku ainsaks seadusega lubatud maksejõuetuse ületamise teeks on pankrotimenetlus. Maksejõuetusjuhtumite iseloomulikeks joonteks on:

- fakt, et enamus menetlusi lõpeb võlgniku likvideerimisega, tervendamist ja kompromisse pankrotimenetluse raames esineb harva;
- äärmiselt suur on selliste menetluste osakaal, kus jaotiste alusel väljamakseid ei tehta (raugenud ja nullväljamaksetega pankrotid);
- menetluste (sageli ebamõistlikult) pikk ajaline kestus;
- väike väljamaksete protsent võlausaldajatele, kelle nõue ei ole pandiga tagatud;
- menetluskulude suur osakaal võrreldes pankrotivara suurusega;
- märkimisväärselt suur pandiga tagatud nõuete rahuldamise määr;
- menetluse majanduslike näitajate oluline erinevus suur- ja väikeettevõtjate puhul;
- väikeettevõtjate suur osakaal pankrotistunud ettevõtete hulgas⁸⁵.

P. Manavaldi poolt loetletud maksejõuetusmenetluse tunnuseid analüüsides saab väita, et menetluskulude kasutamise efektiivsus on madal.

Nimetatud asjaolu on Eesti õiguskirjanduses vähe uuritud ning selle kohta puudub avalik statistika.

P. Manavald viitab üksikmenetluste madalale efektiivsusele ning ebamõistlikule kestvusele. Kuna üldiseks kulude hüvitamise põhimõtteks on nii täite- kui pankrotimenetluses ristsubsideerimine,

⁸⁴ Ibid., (viide 20), lk 152.

⁸⁵ Ibid., (viide 20), lk 153.

siis mida killustatum on sissenõudmismenetlus, seda vähem on võimalik ka kasutada ristsubsideerimist. Rohkem tehakse dubleerivaid toiminguid ning lõpptulemus kujuneb ebaefektiivseks.

Käesolevas magistritöös viitas töö autor asjaolule, et täitemenetluses katab statistiliselt üks täitemenetlus kolme n-õ tühja menetluse kulu ehk ristsubsideerimine on vältimatu. Ligikaudselt sama on menetluse kulu ka pankrotimenetluses. Kohus ei algata varatu äriühingu pankrotimenetlust kuna puudub vara, millele pöörata pankrotikulu nõue. Kohus nõuab sellisel juhul, huvitatud isikutel deposiidimakse teostamist. Deposiidimakset ei saa nõuda võlgnikult, kes ise pankrotiavalduse esitas. Samas raugab ka juba algatatud pankrotimenetlus juhul, kui puudub vara, millele sissenõue pöörata ning pankrotihalduri nõudel ei ole tasutud pankrotikulude ettemaksu.

Üksikmenetluste vähendamine annab võimaluse muuta menetlus kuluefektiivsemaks.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli võrrelda täitemenetluse ning pankrotimenetluse juhtpõhimõtteid, õigusliku regulatsiooni sarnasusi ja kokkulangevusi ning uurida täitemenetluse ja pankrotimenetluse ühtlustamise võimalusi.

Autor püstitas hüpoteesi, täitemenetlus ja pankrotimenetlus on konkureerivad sundmenetlused, mille läbiviimine erinevate menetlusliikidena kahjustavad võlausaldajate kollektiivseid huvisid, on ebaefektiivsed ning ajakulukad ja tekitavad ebamõistlikke menetluskulusid.

Autor märkis, et analüüsida tuleb võimalusi sundmenetluste ühtlustamiseks, kas on võimalik ning otstarbekas kehtestada täite- ja pankrotimenetlus ühe seadustikuna või piisab menetluse läbiviijate ühendamisest.

Töö autori eesmärk, võrrelda täitemenetluse ning pankrotimenetluse juhtpõhimõtteid, õigusliku regulatsiooni sarnasusi ja kokkulangevusi ning uurida täitemenetluse ja pankrotimenetluse ühtlustamise võimalusi on autori arvates saavutatud.

Töö autori püstitatud hüpotees täitemenetlus ja pankrotimenetlus on konkureerivad sundmenetlused, mille läbiviimine erinevate menetlusliikidena kahjustavad võlausaldajate kollektiivseid huvisid, on ebaefektiivsed ning ajakulukad, sh tekitavad ebamõistlikke menetluskulusid, leidis kinnitust.

Autor analüüsis täitemenetluses ja pankrotimenetluses kohalduvaid põhimõtteid ning eesmäärke.

Analüüsi tulemusel selgus, et täitemenetluse läbiviimisel prevaleerib põhimõtte sissenõudja nõude võimalikult kiirest rahuldamisest. Seda põhimõtet toetab formaliseerituse printsiip. Seega on täitemenetluse ainus eesmärk nõude rahuldamine.

Kohtutäituril, kui täitemenetluse läbiviijal, ei ole pädevust anda hinnangut nõude materiaalsoigusele alusele. TMS sätestab täitedokumentid, millede täitmisele võtmisel on kohtutäituril õigus kontrollida vaid nende vastavust formaalsetele nõuetele sh kas nad pärinevad õiguskindast allikast, on jõustunud ning täidetavad. Üldjoontes on sisulise kaalutusõiguse puudumine täitemenetluses formaliseerituse põhimõtte rakendamise tagajärg. Samas on täitemenetluse siseste täitetoimingute tegemisel, kohtutäiturile siiski võimaldatud teatud kaalutusõiguse teostamine.

Pankrotimenetluse põhimõtete analüüs osutus tunduvalt keerukamaks ning mitmetahulisemaks.

Nagu täitemenetluse, nii ka pankrotimenetluse üheks eesmärgiks on võlausaldajate nõude rahuldamine. Kuid sellega, põhimõtete kokkulangevus ka piirdub.

Pankrotimenetluse ehk maksejõuetusmenetluse juhtprintsiibid on eesmärkprintsiibid, väärtusprintsiibid, menetlusprintsiibid. Eesmärkprintsiipidena tuleb mõista kulude efektiivsuse ja rehabiliteerimise põhimõtet. Demokraatlikus riigis väljakujunenud üldiseid väärtuspõhimõtteid püüab seadusandja kajastada normides. Väärtushinnanguid kujundavad muuhulgas sotsiaalsed väärtused, millest omakorda saavad alguse õiguse üldpõhimõtted. Õigus reguleerib käitumist just sotsiaalsetel eesmärkidel. Maksejõuetusõiguses on väärtuspõhimõteteks varade õiglase jaotamise, võlausaldajate võrdsuse, võlgniku kaitse, võlgniku erapooletu kohtlemise, menetlusliku minimaalkaitse ja läbipaistvuse põhimõte. Juhtivaks väärtuspõhimõtteks peetakse võlausaldajate võrdsuse põhimõtet.

Menetluspõhimõtted juhivad pankrotimenetluse organite tegevust võlavastutuse realiseerimisel. Menetluspõhimõteteks on kollektiivsuse, asjaosaliste ärakuulamise, kiiruse ning kolmanda isiku kaitse põhimõte.

Prevaleerivaks on maksjõuetusmenetluse aluspõhimõtete kirjeldamisel kolm põhimõtet, võrdne kohtlemine, kollektiivsus ja efektiivsus, millest omakorda olulisim on võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõte.

Õiguslike eesmärkide ning põhimõtete kõrval on pankrotimenetluses olulised ka majanduslikud ja sotsiaalsed aspektid. Pankrotimenetluse ülesandeks peetakse sh usalduslike suhete tagamist majanduses, soodustamaks majanduslikku stabiilsust ja majanduskasvu.

Sotsiaalne aspekt on pankrotimenetluse oluline osa. Krediidil põhinevas majanduses ei ole ebaõnnestumine erand. Pankrotimenetlus peab andma võimaluse nn uueks alguseks. Eriti oluline on see füüsilise isiku pankrotimenetluse korral. Võlgniku kaitse ja ärakuulamise põhimõte pankrotimenetluses tagab võlgniku õiguste kaitse pankrotihalduri poolt.

Töö autor analüüsis lühidalt ka maksuhalduri täitetoiminguid. Töö autor leidis, et seaduses määratletud maksuhaldurile individuaalse sundsissenõudeõiguse võimaldamisega, võib olla rikutud võimude lahususe printsiip.

Autor käsitles võrdlevalt täitemenetluses ning pankrotimenetluses kohalduvate põhimõtete vastandlikkust.

Töö autor leidis, et täitemenetluse efektiivsuse tulemusel kahjustub pankrotimenetluse printsiip võlausaldajate kollektiivsusest ning võrdsest kohtlemisest. Autor on seisukohal, et maksejõuetu isiku suhtes täitemenetluse jätkamine kahjustab võlausaldajate võrdsuse põhimõtet.

Töö autor asus seisukohale, et formaliseerituse printsiip ja võlgniku õiguste kaitse ei ole vastandlikud ning teineteist välistavad põhimõtted. Samas, kui formaliseerituse printsiibile lisada täitemenetluses kohalduv eesmärk nõude võimalikult kiire rahuldamise saab väita, et täitemenetluses on võlgniku sisulised õigused on oluliselt vähem tagatud kui pankrotimenetluses. Vastukaaluks, annab täitemenetluse formaliseeritus olulised õiguskaitse vahendid, milleks on kohtutäituri tegevuse peale kaebuse esitamine ning mitmed erinevad hagimenetlused.

Analüüsid kollektiivsuse põhimõtte võimalikku välistamist täitemenetluses leidis autor, et täitemenetluses vastandub põhimõtte, prior tempore, potior iure, kollektiivsuse põhimõttele.

Kohtutäituril on lähtudes formaliseerituse printsiibist kohustus realiseerida täitmisavaldusest tulenev sissenõue. Maksujõuetuse põhjuste uurimine, teiste võlausaldajate huvidega arvestamine, sellised kohustused täitemenetluses kohtutäituril puuduvad.

Prior tempore, potior iure põhimõtte realiseerub ilmekalt, kui rahalise nõude on arestinud mitu kohtutäiturit mitme sissenõudja kasuks. Sellisel juhul maksab võlgniku suhtes kohustatud kolmas isik, sealhulgas krediidasutus, raha kohtutäituritele arestimisaktide saabumise järjekorras. Eelnev välistab kollektiivsuse ning võrdsuse põhimõtte. Lähtudes täitemenetluses kohalduvast, prior tempore, potior iure põhimõttest, on eelisõigus nõude rahuldamisel isikutel kelle nõude alusel arestiti vara esimesena.

Pankrotiavalduse esitamise kohustus on juriidilisest isikust võlgnikul. Füüsilise isiku puhul pankrotiavalduse esitamise kohustust ei ole. Juriidilise isiku pankrotiavalduse esitamise kohustus seostub äriühingu puhul kohalduva piiratud vastutusega ehk vastutusega, mis on seotud äriühingu varadega.

Võrreldes pankrotimenetluse ning täitemenetluse eeltoiminguid ilmnes, et paljuski on tegemist dubleerivate toimingutega. Vara nimekirja nõudmine, hinna määramine ning vara müüginenetlus on sisuliselt identsed ning dubleerivad toimingud. Samas täitemenetluses tehtud toimingud ei oma õiguslikku tähendust pankrotimenetluses, kuigi on sisuliselt samad. Uuringu tulemusel selgus, et täite- ja pankrotimenetluse eeltoimingute käigus nõutakse võlgnikult varade ja võlgade nimekirja

kolm korda. Kuna toiminguid tehakse korduvalt on tegemist ebaefektiivse menetluskulude kasutamisega.

Vara müügiviiside osas kohaldub pankrotimenetluses TMS-is sätestatu.

Uuringu tulemusel selgus, et täitemenetluse läbiviimine maksjõuetute isikute suhtes ei ole põhjendatud ning ei ole kooskõlas pankrotimenetluse eesmärkidega ega ka täitemenetluse põhimõtetega. Sisuliselt toimub täitemenetluses maksejõuetute võlgnike vara tükeldamine ning sundmüük, mille tulemusel ei jätku menetluskulusid edasise pankrotimenetluse läbiviimiseks. Nimetatu tulemuseks on menetluses olevate täiteasjade nõuete jääk ligikaudu 1 000 000 000.- eurot.

Täitemenetlus ning pankrotimenetlus on muutunud konkureerivateks menetlusteks. Täitemenetluses kannustab sissenõudja kohtutäiturit, tegemaks kiireid toiminguid vara müügiks, et saada rahuldatud nõue enne pankrotimenetlust, mille kollektiivsuse tulemusel rahuldataks sissenõudja nõuet väiksemas ulatuses. Samasisuline on ka kohtutäituri tegevus. Kui pankrotimenetlus algab, lõpeb täitemenetlus ning kohtutäituri poolt teostatud töö ning toimingud jäävad tasustamata.

Töö autor analüüsis ka võlgniku ja nõudja osas kasutatavat terminoloogiat.

Sisuliselt sama valdkonda reguleerivates õigusaktides nimetatakse nõudjat sissenõudjaks, pankrotivõlausaldajaks ja õigustatud isikuks ehk võlausaldajaks. Võlgnikku aga pankrotivõlgnikuks, kohustatud isikuks ehk võlgnikuks. Selline terminoloogiline mitmekesisus tekitab segadust.

Töö autori ettepanekud ning järeldused on järgmised.

Töö autori arvates oleks võimalik ning ilmselt ka keeleliselt enam arusaadav, nimetada nõudjat, õigustatud isikuks. Lähtudes terminist õigustatud isik võiks defineerida võlgnikku kui kohustatud isikut. Täitemenetluse kohaselt ei täida kohtutäitur ainult rahalisi nõudeid. Kohtutäitur võib nõuda võlgnikult, näiteks tahteavalduse tegemist või toimingule kohustava kohtulahendi täitmist. Seega ei ole otstarbekas nimetada kohustatud isikut võlgnikuks.

Tuleks kaaluda võimalust ühtlustada täitemenetluse ja pankrotimenetluse läbiviimine. Selleks tuleks kehtestada astmeline sundmenetlus.

Üldistades tuleks praegune ajutine pankrotimenetlus asendada täitemenetlusega. Töö autori ettepanekul oleks tegemist esimese sundmenetluse astmega, mille käigus kontrollitakse võlgniku maksejõuetuse olemasolu ning teostatakse vajalikud eeltoimingud.

Magistritöös jõudis töö autor järeldusele, et täitemenetlus tuleb läbiviia isiku suhtes, kes ei ole varandusliku seisundi kohaselt võlgnik, vaid kes tahtlikult hoiab kõrvale kohustuste täitmisest. Pankrotimenetlus aga viiakse läbi isiku suhtes, kes on püsivalt maksejõuetu.

Seega, oleks astmelise sundmenetluse esimese astme läbiviimine põhjendatud nende isikute suhtes, kes ei ole varandusliku seisundi kohaselt võlgnikud, kui ilmneb, et tegemist on püsiva maksejõuetusega tuleb algatada teise astme menetlus, mis ongi sisuliselt pankrotimenetlus.

Menetluste eelnev ühtlustamise annaks võimaluse ühendada ka pankrotihalduri ja kohtutäituri amet.

Töö autor leidis, et ka kehtiv õigus ei tee sisulisi takistusi ametite ühendamiseks. Kehtiva õiguse kohaselt saab pankrotihaldur töötada kohtutäiturina ja vastupidi. Seega eeldused ametite ühendamiseks on olemas.

Ametite ühendamine annab võimaluse hoida kokku menetluskulusid. Täitemenetluses ja pankrotimenetluses dubleeritakse olulisel määral menetlustoiminguid, nende toimingute ühtlustamine aitab tagada kulude kokkuhoiu.

Töö autor on seisukohal, et menetluste sulandumine ei ole võimalik vastandlike põhimõtete tõttu, samas on vajalik välistada, et võlgniku suhtes, kes on püsivalt maksjõetu ei viidaks läbi aastaid kestvaid sisutuid täitemenetlusi. Täitemenetluse eesmärk ei ole võlgniku tervendamine ega uue alguse võimaldamine, kehtiv õigus ei võimalda täitemenetluse sujuvat üleminekut maksejõuetusmenetluseks.

Astmeline sundmenetlus looks olukorra, kus võlgniku varalist võimekust kontrollitakse ühe menetluse esimeses etapis, kui tuvastatakse võlgniku püsiv maksejõuetus, jätkub menetlus teise etapina.

Töö autor on seisukohal, et suures osas põhjustab pankrotimenetluste raugemisi asjaolu, et liiga hilja on alustatud maksejõuetusmenetlustega. Vara arvelt menetluskulude hüvitamise võimaluse puudumine pärsib oluliselt maksejõuetusmenetluse sotsiaalset eesmärki st uue alguse võimaldamist ning võlgadest vabastamise menetluse läbiviimist.

Comparison of the guiding principles of enforcement procedures and bankruptcy procedures and the options for compulsory procedures

Summary

The objective of this Master's thesis was to compare the guiding principles of enforcement procedures and bankruptcy procedures, the similarities and concurrences in their legal regulation, and to examine the options of unifying enforcement procedures and bankruptcy procedures.

The author set the hypothesis that enforcement procedures and bankruptcy procedures are competing compulsory procedures, executing which, as different procedure types, damages the interests of creditors, is ineffective and time-consuming, and therefore in turn creates unreasonable procedural expenses. The author noted that the options for unifying compulsory procedures have to be analysed in terms of whether it would be possible and purposeful to enact enforcement and bankruptcy procedures as one legislative code or would it be sufficient if the executors of the procedures are unified.

The author analysed the principles and objectives applied in enforcement procedures and bankruptcy procedures. The analysis revealed that in carrying out enforcement procedures, the principle of satisfying the claimant's claim as quickly as possible prevails. This principle is supported by the principle of formalisation. Therefore, the only objective of an enforcement procedure is to satisfy the claim.

The bailiff, as the executor of the enforcement procedure, has no competence to evaluate the basis of the claim in substantive law. The Code of Enforcement Procedure provides the enforcement instruments, upon accepting which the bailiff is only entitled to verify their compliance with formal requirements, i.e. whether they are from a legally secure source, are in force and are executable. In general, the lack of substantial discretionary power in enforcement procedures is the consequence of applying the principle of formalisation. However, upon carrying out enforcement actions within an enforcement procedure, the bailiff has some discretionary power.

The analysis of the principles of bankruptcy procedures is significantly more difficult and complex.

As is the case with enforcement procedures, one of the objectives of a bankruptcy procedure is to satisfy the claim of the creditor. However, this is the only concurrence regarding the principles of these two types of procedures.

The guiding principles of a bankruptcy procedure i.e. an insolvency procedure are principles regarding objectives, values and the procedure. The principles regarding objectives are the principles of cost-efficiency and rehabilitation. The legislator attempts to reflect in the norms the general value principles developed in a democratic country. The values are affected, among other factors, by social values, which in turn become the general legislative principles. The law regulates behaviour for social purposes. In insolvency law, the value principles are the principles of fair division of assets, equality of creditors, protection of the debtor, unbiased treatment of the debtor, minimal procedure protection, and transparency. The guiding value is considered to be the principle of equality of creditors.

The procedure principles guide the actions of bankruptcy procedure bodies in realising debt liability. The procedure principles are the principles of collectiveness, the parties being heard, speed, and the protection of third persons.

In describing the basic principles of an insolvency procedure, there are three prevailing principles – equal treatment, collectiveness and efficiency – the most important of which is the principle of equal treatment of creditors.

Next to legal objectives and principles, economic and social aspects are also important in a bankruptcy procedure. One of the objectives of a bankruptcy procedure is considered to be the insurance of reliable relations in economy to guarantee economic stability and growth.

The social aspect is an important part of the bankruptcy procedure. In a credit-based economy, failure is not exceptional. Bankruptcy procedure has to enable the so-called fresh start. It is particularly important in case of a bankruptcy procedure of a natural person. The principle of protecting and hearing the debtor in a bankruptcy procedure ensures that the rights of the debtor are protected by the trustee in bankruptcy.

The author of the thesis also briefly analysed the enforcement procedures of a tax administrator. The author found that if the law grants individual compulsory collection rights to the tax administrator, it may be a violation of the principle of the separation of powers.

The author comparatively analysed the contrariness of the principles applied in enforcement procedures and bankruptcy procedures.

The author adopted the standpoint that the principles of formalisation and protection of the debtor's rights are not contrary to each other and do not exclude each other. However, if the goal of settling a claim as quickly as possible, which is applied in enforcement procedure, is added to the principle of formalisation, it can be said that in enforcement procedures, the substantial rights of the debtor are protected significantly less than in bankruptcy procedures. On the other hand, the formalisation of enforcement procedures provides important legal remedies, which include the submission of a complaint regarding the actions of the bailiff and several other different actions.

By analysing the possible exclusion of the principle of collectiveness in enforcement procedures, the author found that in enforcement procedures, the principle of the person having submitted their claims first having an advantage regarding their rights is in contrast with the principle of collectiveness.

When following the principle of formalisation, the bailiff is obliged to realise a claim arising from an enforcement application. The bailiff has no obligation to investigate the reasons for the insolvency, to consider the interests of other creditors or other such obligations.

The „first come, first served“ principle is clearly seen when several bailiffs have seized a monetary claim to the benefit of several claimants, as then the payments are made by a third person obligated to the debtor, including a credit institution, in the order of the legal instruments of the seizure of property having been received by the bailiffs. This excludes the principles of collectiveness and equality.

By analysing the opposition between the principle of the equality of creditors and the principle of satisfying the claimant's claim as quickly as possible, the author found that continuing enforcement procedure with regard to an insolvent person probably damages the principle of the equality of creditors. On the basis of the “first come, first served” principle applied in enforcement procedures, the persons whose claims were the basis of seizing the assets first have a prerogative in satisfying their claims.

A debtor, who is a legal person, is obliged to submit a bankruptcy petition. A natural person is not obliged to submit a bankruptcy petition. The obligation of a legal person to submit a bankruptcy

petition is related to the limited liability applied to a company, which is associated with the assets of the company.

Comparing the preliminary operations of a bankruptcy procedure and an enforcement procedure revealed that in many aspects, these are duplicating operations. Requesting a list of assets, setting their price and the sales procedure of the assets are essentially identical and duplicate each other. However, the operations carried out in enforcement procedures have no legal significance in bankruptcy procedures, regardless of their substantial similarities. The study revealed that in the course of preliminary operations of an enforcement and bankruptcy procedure, the list of assets is requested from the debtor three times. As the operations are repeated, this is an ineffective use of procedural expenses. As for the methods of sale of assets, the provisions of the Code of Enforcement Procedure are applied in bankruptcy procedures.

The study revealed that carrying out enforcement procedures with regard to insolvent persons is not justified and not compliant with the objectives of bankruptcy procedures or the principles of enforcement procedures. In essence, in an enforcement procedure the assets of insolvent debtors are divided into pieces and sold, as a result of which there are no funds to cover the expenses of a bankruptcy procedure. Consequently, the remaining balance of claims of enforcement matters under procedure is nearly 1,000,000,000 euros.

Enforcement procedures and bankruptcy procedures have become competing procedures. In enforcement procedures, the claimant pressurises the bailiff to take quick action to sell the assets to have the claim satisfied before a bankruptcy procedure, the collectiveness of which would result in the claimant's claim being satisfied in a smaller extent. The bailiff's actions are similar. When a bankruptcy procedure begins, the enforcement procedure ends and the work and operations carried out by the bailiff are left unpaid for.

The author of the thesis also analysed the terminology used with regard to the debtor and the claimant.

In legislative acts that regulate essentially the same area the claimant is referred to as the claimant, the bankrupt creditor or the obligee i.e. the creditor. The debtor is referred to as the bankrupt, the obligated person, i.e. the debtor.

This terminological variability creates confusion. In the opinion of the author of the thesis, it would be possible and probably also more linguistically clear to refer to the claimant as an obligee,

whereas the debtor could be defined as an obligated person. Pursuant to the enforcement procedure, the bailiff does not fulfil only monetary claims. The bailiff may also demand that the debtor submits a declaration of intention or performs a judicial decision that requires an action. Therefore, it is not purposeful to refer to an obligated person as a debtor.

The author of the thesis proposes the unification of enforcement procedures and bankruptcy procedures. For that, a gradual compulsory procedure has to be enacted.

In general, the current bankruptcy procedure should be replaced with enforcement procedure. The author of the thesis proposes that this would be the first level of the compulsory procedure, in the course of which, the insolvency of the debtor would be verified and enforcement operations executed.

In the Master's thesis, the author arrived at the conclusion that an enforcement procedure has to be carried out with regard to a person whose financial status is not the one of a debtor but who is willingly avoiding the performance of obligations. However, a bankruptcy procedure would be carried out with regard to a person who is permanently insolvent.

Therefore, carrying out the first level of a gradual compulsory procedure would be justified with regard to those persons whose financial status is not the one of a debtor. Should permanent insolvency be revealed, the second level would have to be initiated, which in its essence would be a bankruptcy procedure.

Unifying the procedures in this manner would also enable combining the occupations of a trustee in bankruptcy and a bailiff.

The author of the thesis found that the currently valid legislation does not actually object to combining these occupations in any substantial way. Pursuant to the valid law, a trustee in bankruptcy can work as a bailiff and vice versa. Therefore, there are preconditions for joining the occupations.

Joining the occupations would facilitate saving on procedural expenses. Many procedural obligations are duplicated in enforcement and bankruptcy procedures, unifying these operations would save expenses.

The hypothesis set by the author that enforcement procedures and bankruptcy procedures are competing compulsory procedures and carrying them out as different types of procedure damages the interest of creditors, is ineffective and time-consuming, also creating unreasonable procedural expenses, was confirmed.

The author of the thesis found that as a result of the efficiency of the enforcement procedure, the principles of the bankruptcy procedure regarding the collectiveness and equal treatment of creditors are damaged.

However, the author of the thesis finds that blending the procedures together is not possible due to contrary principles. Nonetheless, it is necessary to prevent a situation where meaningless enforcement procedures are carried out for years with regard to a debtor who is permanently insolvent. The objective of an enforcement procedure is not to improve the position of the debtor or to enable a fresh start, the valid legislation does not enable a smooth transition from an enforcement procedure to an insolvency procedure.

A gradual compulsory procedure would create a situation where the financial capabilities of the debtor would be verified in the first stage of one procedure, which will continue in the second stage if the debtor's permanent insolvency is verified.

The author of the thesis has reached a conclusion that the abatements of bankruptcy procedures are largely caused by the fact that insolvency procedures have been initiated too late. The absence of the option of compensating procedural expenses from the assets significantly impedes the social purpose of insolvency procedures, i.e. enabling a fresh start, and carrying out the procedure of clearing debts.

Kasutatud allikad

Kasutatud kirjanduse loetelu

1. Varul, P. Maksejõuetusõiguse areng Eestis. *Juridica*, 2013, nr 4.
2. Vaks, K. K. Kohtulik järelevalve ja selle seos pankrotimenetluse eesmärkidega. *Juridica*, 2005, nr 9.
3. Saarma, T. Pankrotimenetluse põhimõtted. *Juridica*, 2008, nr 6.
4. Manavald, P. Pilg Eesti maksejõuetusõigusele läbi õigusökonomika prisma. *Juridica*, 2008, nr 6.
5. Alekand, A. Sundtäitmis- ja pankrotiõigus. Tallinn: Juura, 2004.
6. Manavald, P. Maksejõuetusõigusliku regulatsiooni valikuvõimaluste majanduslik põhjendamine, doktoritöö, Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011.
7. Alekand, A. Proportsionaalsuse printsiip põhiõiguste riive mõõdupuuna täitemenetluses, doktoritöö, Tartu Ülikool, Tallinn, 2009. Kättesaadav: <http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/10534/Alekandanneli.pdf?sequence=1> (15.12.2014).
8. Havansi, E. Tagasivõitmine ja teised võlausaldajate kaitsevahendid maksejõuetusõiguses – Soome vaatepunkt. *Juridica*, 2008, nr 6.
9. Viirsalu, P. Pankrotipesa problemaatika. *Juridica*, 2008, nr 6.
10. Alekand, A. Täitemenetlusõigus. Tallinn: Juura, 2010.
11. Kersti Kerstna-Vaks, K. Pankrotimenetluse kulud – vältimatu osa pankrotimenetlusest. *Juridica*, 2008, nr 6.
12. Viirsalu, S. Konverents „Maksejõuetus – kas üksnes pankrot?“. *Juridica*, 2007, nr 9.
13. Kerstna-Vaks, K. Kohtulik järelevalve ja selle seos pankrotimenetluse eesmärkidega. *Juridica*, 2005, nr 9.
14. Manavald, P. Maksejõuetusõigus ja -terminoloogia on jõudmas uude arengujärku. *Õiguskeel*, 2008.
15. Toim: prof. Ülle Madise jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.
16. Paulus, C. G. Tsiviilprotsessiõigus. Kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine. Tallinn: Juura, 2002.
17. Alekand, A. Formaliseerituse printsiibi sisu ja ulatus täitemenetluses. *Juridica*, 2003, nr 5.

18. Kõve, V. „Head“ ja „halvad“ võlgnikud ja võlausaldajad. *Juridica*, 2014, nr 4.
19. Kasak, A. Lepikson, E. Välisriigi maksunõude tunnustamine Eesti pankrotimenetluses. *Juridica*, 2014, nr 4.
20. Kõve, V. Tsiviilkohtumenetluse kiirendamise võimalused ja nendega seotud ohud. *Juridica*, 2012, nr 9.
21. Torga, M. Euroopa maksekäsumenetlus lihtne viis rahvusvaheliste tsiviilnõuete maksmapanemiseks. *Juridica*, 2013, nr 5.
22. Suik, A. Kinke iseloomuga lepingu tagasivõitmise eeldused Riigikohtu praktikas. *Juridica*, 2011, nr 7.
23. Koulu, R. *Uusi Konkurssilaki*. Porvoo, 2004.
24. Niklus, I. Saneerimiseaduse eelnõust. *Juridica*, 2008, nr 6.
25. Pavlovskaja, I. Sein, K. Pangakontode arestimine pangakontode Euroopa arestimismääruse menetluses. *Juridica*, 2014, nr 7.
26. Varul, P. Kaasomandi lõpetamine. *Juridica* 2013, nr 7.
27. Laffranque, J. Sarapuu, A. Mõistlik aeg ning selle tagamine tsiviil- ja halduskohtumenetluses. *Juridica* 2013, nr 10.
28. Annus, T. Riigi funktsioonide delegeerimine eraõiguslikele isikutele kohtutäiturite näitel. *Juridica*, 2002, nr 4.
29. Randma, T. *Tsiviiltäiteteenistus väikestes ja suurtes riikides*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2001.
30. Narits, R. *Õiguse entsüklopeedia*. Tartu: Juura, 2004.
31. Ilus, E. *Rooma õiguse alused*. Tartu, 1960.
32. Koolmeister, M. *Tsiviiltäite ja pankrotimenetlus. Kolmandate isikute õiguskaitsevahendid*. *Juridica* 2003, nr 4.
33. Manavald, P. *Economic Crisis and the Effectiveness of Insolvency Regulation*. *Juridica International*, 2010, nr 17.
34. Koulu, R. *Kansainvälinen konkurssioikeus pääpiirteittäin*. Helsinki, 2004.
35. Koulu, R. Havansi, E. Lindfors, H. Niemi-Kiesiläinen, J. *Insolvenssioikeus*. Helsinki, 2005.
36. Gross, K. *Failure and Forgiveness. Rebalancing the Bankruptcy System*. Yale, 1999.
37. Galligan, D. J. *Discretionary Powers. A legal study of official discretion*. Clarendon Press. Oxford 2011.
38. J. Marshall jt. *European Cross Border Insolvency*. London: Sweet & Maxwell 2008.
39. K. Gross. *Failure and Forgiveness. Rebalancing the Bankruptcy System*. Yale 1999.

40. Brouwer, M. Reorganization in US and European Bankruptcy law. – European Journal of Law and Economics, 2006, No 22.
41. Blazy, R., Chopard, B., Fimayer, A. Bankruptcy law: a mechanism of governance for financially distressed firms. – European Journal of Law and Economics, 2008, Volume 25.
42. Kennett, W. A. The Enforcement of Judgments in Europe. Oxford University Press 2005.
43. Goode, R. M. Principles of Corporate Insolvency Law. London, 1997.
44. Andenas, M., Hess, B. and Oberhammer, P. Enforcement Agency Practice in Europe. The British Institute of International and Comparative Law. London, 2005.
45. Jackson, T.H. Avoiding Powers in Bankruptcy. Stanford Law Review: Volume 36, No 3 (Feb., 1984).
46. Fletcher, I.F. The Law of Insolvency. 3. ed. London: Sweet and Maxwell, 2002, p 2/1-004.
47. Insolvency Law and Practice. Report of the Review Committee. Chairman Sir Kenneth Cork, GBE. Presented to Parliament by the Secretary of State for Trade by Command of Her Majesty June 1982, Cmnd 8588, London, Her Majesty Stationary Office p 14.
48. Draft Legislative Guide on Insolvency Law, lk 9. Draft legislative guide on insolvency law. United Nations Commission on International Trade Law. Working Group V (Insolvency Law). Session 30, 2004. Kättesaadav: http://www.uncitral.org/uncitral/en/commission/working_groups/5Insolvency.html (15.12.2014).
49. Tolmie, F. Corporate and personal insolvency law. 2nd Edition. London-Sydney-Portland-Oregon: Cavendish Publishing Limited, 2003, p 3.
50. Nadelmann, K. H. Concurrent Bankruptcies and Creditor Equality in the America. University of Pennsylvania: Law Review 1947 (96) 2.
51. Ruohiainen, A.T. Panttivelkojan muuttuva konkurssioikeudellinen asema. Helsingin Yliopisto: 2003.
52. The World Bank. Principles and Guidelines for Effective Insolvency and Creditor Right System. Kättesaadav: http://www.worldbank.org/ifa/ipg_eng.pdf (15.12.2014)
53. Adler, B.E. Bankruptcy and Risk Allocation. – Cornell Law Review 1992 (77) 3.
54. Stürner, R. Prinzipien der Einzelzwangsvollstreckung. Zeitschrift für Zivilprozeß, 1986.
55. Henckel, W. Prozessrecht und materielles Recht. Schwartz, Göttingen, 1970.
56. Finch, V. Security, Insolvency and Risk. Who Pays the Price ? Teh Modern Law Review, 1999, vol 62, nr 5.
57. Kolinitzenko, E.A. Zastsita interesov platezeczposobnovo dolznika pri bankrotstve. Sravnitelno – pravovoi analiz. Moskva: Statut 2000.

Kasutatud õigusaktide loetelu

1. Eesti Vabariigi põhiseadus - RT 1992, 26, 349.
2. Asjaõigusseadus - RT I 1993, 39, 590.
3. Võlaõigusseadus - RT I 2001, 81, 487.
4. Karistusseadustik - RT I 2001, 61, 364.
5. Tsiviilseadustiku üldosa seadus - RT I 2002, 35, 216.
6. Tsiviilkohtumenetluse seadustik - RT I 2005, 26, 197.
7. Täitemenetluse seadustik - RT I 2005, 27, 198.
8. Politsei ja Piirivalveseadus - RT I 2009, 26, 159.
9. Kohtutäituri seadus - RT I 2009, 68, 463.
10. Maksukorralduse seadus - RT I 2002, 26, 150.
11. Kohtute seadus - RT I 2002, 64, 390.
12. Pankrotiseadus - RT I 2003, 17, 95.
13. 2011. aasta riigieelarve seadus - RT I, 28.12.2010, 6.
14. Maksu- ja Tolliameti põhimäärus - RT I 2014, 84, 19, Rahandusministri määrus.
15. Gesetz über die Zwangsversteigerung und die Zwangsverwaltung. Vastu võetud 24.03.1897 RGBI 1897.97. Kättesaadav <http://www.gesetze-im-internet.de/zvg/index.html> (15.12.2014).

Kasutatud kohtupraktika loetelu

1. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 29.01.2014 nr 3-2-1-164-13.
2. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 06.04.2010 nr 3-2-1-14-10.
3. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 16.10.2002 nr 3-2-1-119-02
4. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 21.03.2001 nr 3-2-1-3-03.
5. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 12.06.2012 nr 3-2-1-79-12.
6. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 29.01.2014 nr 3-2-1-164-13.
7. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 03.10.2006 nr 3-2-1-79-06.
8. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 29.12.2010 nr 3-2-1-140-10.
9. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 03.10.2012 nr 3-2-1-107-12.
10. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 28.09.2011 nr 3-2-1-69-11.
11. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 29.04.2003 nr 3-2-1-42-03.
12. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 17.05.2001 nr 3-2-1-92-01.
13. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 29.01.2003 nr 3-2-1-7-03.
14. Riigikohtu üldkolleegiumi määrus 17.12.2013 nr 3-2-1-4-13.

Muud allikad

1. Kohtutäituri seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu ja seletuskiri. Kättesaadav:file:///C:/Users/Kasutaja/Downloads/KTS%20ja%20TMS%20muutmise%20seadus_SK_uus%20(1).pdf (15.12.2014).
2. Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja 2011 aasta täitestatistika. Kättesaadav: [http://www.kpkoda.ee/doc/T%C3%A4itestatistika+2010+lahendiliigi+j%C3%A4rgi+\(eurodes\).pdf](http://www.kpkoda.ee/doc/T%C3%A4itestatistika+2010+lahendiliigi+j%C3%A4rgi+(eurodes).pdf) (15.12.2014).